R. Simon

(1)

מסכת תענית - תשע"ב

ראה תענית - נתן המאוחר

חקיון הערה

כא: במה מדליקין פרק שני שבת

אין זקוק לה. אלא אמר: ראסור להשתמש לאורה. שיהא יכול לומר: לא הוה אינו זקוק לה קבלה. שיהא משנו למנוך על דברי: אי זבאי. אלי שיהי זוכה לאותה שיהי נוטה לשעורה. שיהא הה כשעור הזה ומיהו לם כמנה לון לגלה: רגלא דתרמדאי. סם לומה מלקטי עלים דקים ומתעבדין בשוק עד שמולכים הם הגוף לגמיסם מעשמכה ומנגעיהם כגחיהם לגלילין לעלים ומלקים הם מגון: אחרים אחרים. נגר מחוד מגלה: אבוהון. הם לגלה: מגלה מגלה: מגלה מגלה: מגלה מ

בזוהר (ח"א פא:) עיין שם), אבל לעולם יש חשש סכנה בדבר שאם ירצה באותן החכמות כדי להגיע בחן אל דברי תורה יש חשש שישאר ח"ו נבוך באותן החכמות ולא יגיע למחוז חפצו, והוא הנרצה ברמז הדברים, כשמדליק מנר לנר על ידי קינסא דוקא באין חשש כנ"ל, מה שאין כן ביש חשש, ועיין שם בדברי הרב החסיד מהר"י יעב"ץ לבל יאמר האדם אני אקרא ולא אטה עיין שם, הבן הדברים.

יח) **תקנו** חז"ל במצוה זו מהדרים (שבת פא:), גם לא כינו אותם בשם מדקדקים או זתיקים רק מהדרים, והנראה, דהנה כתב האריז"ל (פרע"ח שי"ס פ"ד) כל הגאולות שהיו מימות עולם הכל היה על ידי הארת מדת הוד, על כן כל הגאולות היו בצירוף אשה אשר נעשה הנס על ידה, (כי הו"ד הוא בבחינת נוקבא איהו בנצ"ח ואיהי בהו"ד), על כן גאולת מצרים התחילה להתנוצץ על ידי בתיה בת פרעה, ובסיסרא היתה דבורה, (ונראה לי שגם בצאתם מגלות בבל בעת שנהרג בלטשצר נאמד בספר דניאל (ה ז) אשר אשת בלטשצר יעצה אותו להביא את דניאל לפתור לו כתיבת המלאך (שם ל) ביה בליליא קטל בלטשצר), פרס ומדי על ידי אסתר, יו"ן על ידי יהודית כנודע (שו"ע או"ח סי' תר"ע ס"ב בהב"ה), אבל הגאולה העתידה במהרה בימינו בצאתנו מגלות אדום תהיה על ידי הארת נצח, (ולהיות זה לעומת זה כתיב בהו (ישעי' סג ג) ויז נצחם על בגדי; שתתבטל נצחון האומות) על כן תהיה גאולה נצחיית, (וזהו מה שנראה לי, שעל כן כל השירות היה לשון נקבה שירה, ולעתיד במהרה בימינו אז יושר השיר הזה לשון זכר, הבן הדברים), והנה אחר גלות יון שוב לא נשאר בחוב עלינו רק הגלות הארוך הזה שתהיה הגאולה במהרה בימינו על ידי הנצח, והנה כתיב (תהלים צו ו) הוד והדר לפניו, הוד כפשוטו, הד"ר הוא נצח *) כנודע (פרע"ח ש"ו פ"א), על כן תקנו בגאולה הזאת מהדרים, להיות שהיתה הגאולה האחרונה שנעשית על ידי הו"ד, והתחילו להמשיך בפעולת נר מצוה הזה הגאולה האחרונה שתהיה במהרה בימינו על ידי הנצ"ח שנקרא הד"ר, ונקרא המדקדק ביותר במצוה זו מהדר, שכוונתו להמשיך גאולה יתירה מכל הגאולות היינו מבחינת הד"ר, הכן, ועוד יתבאר אי"ה.

*) הנ"ה ותתבונן לפי זה ענין נחמד מה שנמצא בגמרא (ברכות נא:) שאמרה ילתא ממהדורי מילי, ולא דבר דיק הוא, ונראה לפרש בהקדים דברי המשנה בספר יצירה (פ"ה), המליך אות ה' בשיחה

ד) עיין הקדמת המחבר בסופו.

יט) **עוד** אבאר מה שתקנו במצוה הלזו מהדרים, הנם שעל פי הדין (שבת פא:) יוצאים נר איש וביתו, עם כל זה תקנו מהדרים, ומהדרים מן המהדרים מוסיפין והולכין, רמזו גם כן מעלת התורה הרמוזה בנר מצוה הלזו, ומעלת חכמת התורה על כל שארי החכמות, דהנה כל החכמות כששומע אדם איזה מושכל מחכם אחד ונתפס הדבר בשכלו שוב אין מן הצורך לו להזור עליה כי לא יוסיף אומץ בה, מה שאין כן דברי תורה אם שמע איזה שכל מרבו אם יחזור הוא על לימודו במו פיו יתוסף בה אור ויתבונן בשכלו עוד איזה מושכל נולד מהשכל הראשון ששמע מרבו, (בזוהר בראשית (קצ"ב.) תא חזי האי מאן דאסתכל במה דאוליף מרביה וחמי ליה בההיא חוכמתא יכיל לאיתוספא בההיא רוחא יתיר ד)), וכן בכל פעם שחוזר על לימודו יתוסף בשכלו אור חדש, כי דברי תורה חיות הנה ומולידות בכל פעם אותיות וטעמים חדשים מתוקים מדבש ונופת צופים, וזהו שתקנו בנר מצוה הלזה הרמוז לתורה יוצאין בנר

איש

וקשר לו כתר וכו', וצר בו סלה בעולם וניסן בשנה ורגל ימין בנפש זכר ונקבה, ודקדקנו לשם (ניסן מאמר א סימן ה) מה שייכות יש לרגל ימין בשיחה, ועל פי הנ"ל יונח, רגל ימין, הוא הרמז לנצ"ח אשר על ידו תהיה הגאולה האחרונה במהרה בימינו, (ראש השנה יא.) בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל, ואז תהיה עיקר השיחה בנפלאותיו, (ירמי' סו יד) הנה ימים באים וכו' ולא יאמר עוד חי י"י אשר העלה את בני ישראל ממצרים כי אם חי י"י אשר העלה ואשר הביא וכו', ותהא סיפור יציאת מצרים ספל לסיפור גאולה אחרונה, (תהלים קה ב) שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו, אם כן בעת פעולת דגל ימין נעימות בימינך נצח אז תהיה השיחה בכל נפלאותיו, בניסן יציאת מצרים טפילה, וגאולה האחרונה עיקרית, ולפי מה שכתבתי הד"ד הוא נצ"ח, זהו הנרמז בדברי רז"ל ממהדורי מילי, והוא דבר נחמד, ועיין מה שכתבתי במאמרי חג הפסח, ותבין עוד שהמאמר הזה ממהדורי מילי יצא מפי אשה ילתא אשת רב נחמן, תתבונן על פי הדברים שכתבנו שכל הגאולות היו על ידי אשה (מבחינת הו"ד שמאל), (ברכות ג:) ואתתא בדבדא לא שכיחא, כי אשה אין לה פה, והתובעת בפה יוצאת וכו', על כן השיחה תהיה מבחינת רגל ימין כשתהיה הגאולה בנצח (בחינת דכורא ימין), וזהו שרמזה האשה ילתא מה שהקפידה שלא נתנו לה מן כוס של ברכה הניתן בימין, ואמרה בלשונה ממהדודי מילי, הבן הדבר.

איש וביתו אחד מדליק בשביל כולם, (היינו כמה תלמידים שומעים הלכה מרבם ויוצאים בזה ידי חובת תורתם כי שומע כעונה), והמהדרין נר לכל אחד, (היינו כשהם מהדרים וחוזרים על לימודם יתוסף אור לכל אחד בפני עצמו, מוליד כל אחד שכליות חדשים ערבים ומתוקים לנפש ולגוף, תתענג הנפש בתוספת אורה כמו שכתב הרמב"ם מי שלא טעם טעם התרת הספיקות לא טעם טעם מתיקות מימיו), והמהדרין מן המהדרין מוסיפין והולכין, היינו רמז בתורה כל מה שחזור גם על מה שחזר כבר מוסיף והולך ומוליד אור חדש, (ולדעת בית שמאי פוחתין והולכין נמי ניחא, דסבירא להו דלרמז הזה מהראוי לפחות בכל יום, כי כל שכל שנולד משכל הוא במדריגת עילה ועלול, וכל עלול פחות מהעילה, על כן יש לרמז בדבר פוחתין והולכין, להורות כי כל שכל מוליד שכל, הבן), ולזה תמצא אותיות שנכתבה בהן תורתינו היינו אותיות אשורית הן המה מולידים, כי באומרך אות **א** הנה על כרחך תוליד במאמרך עוד ב' אותיות נמשכים מן אות **א** הן המה אותיות **ל"ק**, וכן אלו האותיות מולידים עוד אחרים עד אין סוף, סה שאין כן לשונות הגוים שמסבירים בהם חכמתם הם אינם מולידים כי אותיותיהם הם **א ב צ** כידוע, וכן שמעתי מכבוד דמ"ו הרב הקדוש מהרמ"מ [מרומנוב] זצוק"ל בפסוק (יחזקאל לו כו) והסירותי את לב האבן מבשרכם, היינו אותיות לשונות הגוים הם אבנים שאינם בונים בתים, (ותבין בזה מה שאמרו בזוהר (זה"ב קג.) אֶל אחר איסתרים ולא עביד פירין), מה שאין כן אותיותינו הקדושים, כל אחת בונות בתים אל"ף בי"ת וכיוצא, ותבין שארית הכתוב לדעתו (יחזקאל שם) ונתתי לכם לב בשר היינו לב המוליד, כי בשר נקרא אבר המוליד, אבר שאין בו עצם רק בשר, ומה נעים בזה דרשת חז"ל (זה"א קלז:) לב לעשות בשר ה), ואתה הבן (עיין אגרא דפרקא סימן רעג).

כ) **עוד** יש לפרש, תקנו במצוה זו מהדרים (לא אמרו מרקדקים או ותיקים), הנה נתבאר שהמצוה הזאת מרמזת לאור התורה שרצו היונים לבטל על ידי חכמתם החיצוניות, על כן נעשה הנס בשמן הרומז לחכמה (שמ"ב יד ב) וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה כי (מנחות פה:) תקועה אלפא לשמן על כן שם החכמה מצויה, והנה (תהלים קלג ב) שמן הטוב יורד על הזקן (קדושין לכ:) זקן זה שקנה חכמה, והנה הדרת פנים זקן זה שקנה חכמה, כי (קהלת ח א) חכמת אדם תאיר פניו, וזהו הדרת פנים (ויקרא יט לב) והדרת פני זקן, על כן נקראו המדקדקים ביותר מהדרים, וכשתבין כל זה, תבין סוד כוונת האריז"ל (פרע"ח שי"ש פ"ד) לכוין י"ג תיקוני דיקנא בנר חנוכה כל יום למדה מיוחדת, ונם בברכתה יש י"ג תיבין, ועוד יתבאר להלן אי"ה (עיין בסימן כ"ז).

כא) **מצותה** משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק (שבת סא:), הנה הזמן הזה ניתקן לנר מצוה הלזה, הוא הזמן הממוצע בין היום והלילה, וכפרט לדעת המסכת סופרים (פ"כ ה"ד) דתנא משקיעת החמה, ועיין בתוס' זבחים (נו. ד"ה מנין) ומנחות (כ: ד"ה נפסל) כל היכא דתנא משקיעת, פירושו מתחילת השקיעה, הנה תתבונן בדברי רז"ל (שם צט:) דשאל ההוא מרבנן כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמות יוונית (היא הפלסופיא הטבעיית אשר הנחש כרוך בעקבה), ואמר לו כתיב (יהושע א ח) והגית בו יומם ולילה, צא ובדוק שעה שאינה מן היום ואינה מן הלילה (והיא אינו בנמצא, כי אפילו הזמן הממוצע קצתו מן היום וקצתו מן הלילה), הנה על פי זה תבין, כי הנר מצוה ניתקן זכרון לבני ישראל לחכמת תורתם, כי אור שכל ישראל היא למעלה מן חכמת הטבע, (על כן היה הנס באור שלא כטבע), חלילה לבן ישראל להשקיע שכלו והכמתו בחכמות החיצוניות כאשר רצו היוונים, וזהו שתיקנו בנר מצוה הזה (הרומז לחכמת התורה למעלה מן הטבע) משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא זמן ממוצע בין היום והלילה ואף על פי כן אז נוהג הנר מצוה (הרומז לתורה), להורות, צא ובדוק שעה שאינה מן היום וכו' ראפילו זמן הממוצע קצתו מן היום וקצתו מן הלילה, ואין לך רשות להבטל ממנה דכתיב והגית בו יומם ולילה.

כב) **אכסנאי** אם מדליקין עליו בביתו אינו חייב בנר חנוכה ובאין מדליקין עליו בביתו חייב להשתתף בפרוטה (שבת כב.), ידוע מה שאמרו בזהר (זה"א קפא.) מענין (בראשית לב כו) ויגע בכף ירכו ותקע

ה) עיין לעיל ראש חודש מאמר ב סימן י דף מג. ובהערה ז.

פי שנים ברוחך. מאי פי שנים ברוחך אלי, וכי סלקא דעתך דעל חד תרין שאיל וכי יעלה על דעתך שעל אחד או שנים שאל ומה דלא הוה ברשותיה היך שאל מיניה ומה שלא היה ברשותו, איך שאל. אלא איהו לא שאיל רוח על חד תרין אלא הוא לא שאל רוח על אחד או שנים אלא הכי שאל מיניה כך שאל אותו בההוא רוחא דהוה ליה, דיעביד תרין נמוסין בעלמא באותו רוח שהיה לו, שיעשה שני ניסים בעולם בההוא רוחא מה כתיב באותו רוח מה בתוב ויאמר הקשית לשאול, אם תראה אותי לקח מאתך יהי לך כן ואם אין לא יהיה. מאי טעמא אם תראה אותי, אלא אמר ליה אם תיכול למיקם על עקרא דרוחא דשבקנא לך בשעתא דאתנסיבנא מינך יהא לך כדין אלא אמר לו, אם תוכל לעמוד על עיקרו של הרוח שהשארתי לך בשעה שנלקחתי ממך, יהא לך כן דהא כל ההוא עקרא דרוחא בשעתא דיסתכל ביה כד חמי ליה לאליהו יהוי דביקותא ביה בדקא יאות כי כל עיקרו של אותו הרוח, בעת שיסתכל בו כאשר ראה את אליהו, תהיה הדביקות בו כראוי.

ת"ח. האי מאן דאסתכל במה דאוליף מרביה מי שמסתכל במה שלמד מרבו וחמי ליה בההוא חכמתה ורואה אותו עם אותה חכמה יכיל לאתוספא בההוא רוחא יתיר יכול

ידיד — ביאור המאמר — נפש

צריך להתבונן **ואליהו אמר וכו' וכי ברשותיה קיימא והא ברשותיה דקב"ה איהו** האם ברשותו של אליהו הנביא היה הדבר, הרי זה ברשות הקב"ה. **ותו, דאלישע הכי נמי איהו הוה ידע** אלישע אף הוא ידע שאין הדבר בידיו של אליהו הנביא וא"כ **מאי טעמא אמר ויהי נא פי שנים ברוחך אלי** הרי הקושיא גם על אליהו הנביא וגם על אלישע שביקש ממנו דבר הגמנע מאדם. **פי שנים ברוחך.** ושואל **וכי סלקא דעתך דעל חד תרין שאיל** וכי יעלה על דעתך שעל אחד או שנים שאל **ומה דלא הוה ברשותיה היך שאל מיניה** ומה שלא היה ברשותו, איך שאל. כאן רוצה להוסיף קושיא שלישית על מה ששאל קורם לכן. וז"ל הרא"ג: שרצה להזור ולהקשות קושיא ג' על שתי הקושיות שהקשה לעיל והוא הא' כי אין דרך ארץ ולא דרך מוסר לשאול אדם מתנת גדולה מאחר שהרשהו שישאל, היה ראוי לשאול דבר נאה ומתקבל וזה אם הונח (ר"ל אם נצא מתוך הנחה) שיהיה סיפק בידו למלא שאלתו. (ר"ל, אפילו אם אלישע האמין שהיה כח ביד אליהו הנביא למלא בקשתו, קשה מדוע ביקש בקשה גדולה כל כך). ב' ומה דלא הוה ברשותיה איך שאיל מיניה, בלומר, הגם שלא היה מתנהג בדרך מוסר, עב"ז מפני ההמנע (ר"ל ביון שהדבר היה נמנע מאליהו הנביא) לא היה לו לשאול ממנו. עב"ל הרא"ג. ועונה **אלא איהו לא שאיל רוח על חד תרין** אלא אלישע לא שאל מאליהו הנביא רוח על אחד או שנים **אלא בההוא רוחא דהוה ליה** ר"ל באותו רוח שכבר היה לו ושאת אותה רוח אליהו הנביא מסר לאלישע, ביקש מאליהו הנביא **דיעביד תרין נמוסין בעלמא** שיעשה שני ניסים בעולם. וז"ל הרמ"ק: יראה הרוח הנבואיי האלהיי לא היה אלא כדי רוחו של אליהו. אמנם הניסים היה רוצה שיפעול ע"י הרוח ההוא פי שנים בניסים. ברוחך, באותו הרוח עצמו. אלי, בשיהיה נאצל מאליהו ע"י הרוח ההוא ממש הוספה ניסים. עכ"ל. ועל זה ענה לו אליהו הנביא **הקשית לשאול** לפי שאליהו הנביא לא ידע אם הוא אכן ראוי לכך. ולכן אמר לו **אם תראה אותי וכו' אלא אמר ליה אם תיכול וכו'** אם תוכל לעמוד על עיקרו של הרוח שהשארתי לך בשעה שנלקחתי ממך, יהא לך כן. וז"ל הרמ"ק: אם תיכול וגו' היינו שיאצל אותו רוח מאליהו לאלישע, וצריך שיעמוד אלישע באותה שעה דבק עם אליהו כדי שיקבל כל מציאות הרוח ולא יסתלק קצתו בעת שיעתק מאליהו לאלישע. ולזה צריך שידבק מחשבתו עד שיעשה אלישע עם אליהו עצם א' כדי ששגב הרוח כפי מקומו באליהו ממש ואז יהיה בו המציאות. והוא כי כמו שאליהו פועל כו כרצונו כל זבל אלישע ע"י הרוח ההוא לפעול בניסים כרצונו פי שנים ממה שפעל אליהו, מפני שלא הוצרך אליהו יותר מאלו. אמנם כמו שאליהו בעצמו היה מוסיף, כך יוסיף אלישע. וז"ש ת"ח וגו'. עכ"ל הרמ"ק. והרא"ג כתב: והכוונה שאם יהיה חומרך כל כך זך ומזוקק כדי שיוכלו עיניך לראות אותי בעת הסתלקי מן העולם, שאז בעת ההיא אשפיע לך הרוח הזה ששאלת, אז יהיה לך כן. ואם אין, לא יהיה. עוד מפרש הרא"ג וז"ל: בשתרצה לעסוק באיזה חכמה בבית מדרשך ותוכל לעמוד על הענין ההוא בכל כך דביקות כמו שהיית בשעה שנסתלקתי ממך ושם תוכל לראות אותי ולציירני בעין שכלך במו שהייתי בעת ההיא שלוקחתי ממך, יהי לך כן. וז"ש **דהא כל ההוא עיקרא דרוחא בשעתא דיסתכל ביה** ההיינו בשעה שיציירנו בשכלו ובאותו ענין נחמי ליה לאליהו, בלומר, שיציירנו לפניו באותה שעה שהשפיע עליו הודו בשלוקת מאתו **כדין יהוי ליה דביקותא ביה כדקא יאות** שאז מתדבק נפשו ורוחו בו ממש ויוכל לעשות מה ששאל. ולפי"ז אתי שפיר ת"ח האי מאן ובו'. עכ"ל הרא"ג.

ת"ח. רוצה להביא ראיה למה שאמר לעיל. ועיין בעיונים ר"ה האי מאן דאסתבל. **האי מאן דאסתכל במה דאוליף מרביה** מי שמסתכל כמה שלמד מרבו **וחמי ליה בההוא חכמתה** ורואה אותו עם אותה חכמה וכו' כמו שראינו מה

ענין יוסף ושרי מצרים

ידוע שהמוחין דגדלות דוחין את המוחין דקטנות לגרן. ויש שם ג' צינורות שכהם תלוי חיות האדם והם נעשין ממוחין דקטנות כדלהלן: א. מוח חכמה דקטנות הוא הקנה והוא נקרא שר המשקים אשר הריאה שואבת דרכו. ב. מוח בינה דקטנות ורשם ונקרא שר האופים. ג. סוד מוח הדעת דקטנות הם הזרידים ונקרא שר הטבחים. וכלל הגרון הוא פרעה מלך מצרים. ויונק מן העורף (הערף אותיות פרעה כידוע) ושורשו כלע כן בעור דנהבה בית הכליעה שבגרון. ובדרת ג' אלה בגוף, מתרחבים בריאה וכמעים. ובגרון נקרא מצרים. וכל זה מצד אחוריים דקדושה. והערף פרעה כולל כולם. וסוד מים בחכמה בקנה ומזון מצד הבינה ומוח דעת חיות האדם וחן ושם וחידין בסוד ריבוע אהי"ה דם מתלבש תוך יו"ד ה"א ו"ו ה"א תעשה אדם. ושורש שלשתם ג"פ אלה"ים סוד גרון פה"כ.

ואלו אלהים דקטנות ירדו ליסור ומשם קטנות נער קטן. ובכל ירידה נתמעטו ונמתקו. וזהו הפתיחה הישאג אריה ביער מבואר ביחודים ביחוד הכללי פרק י"ג דרך המלך לא נטה ימין ושמאל ד"ח מספר קנ"ה והכולל קנ"ו יוסף. והכוונה כי יש כ' נקודות פנימיים ונעלמים, אחד ביסוד דדכדא ואחד נקודת ציון בת עין הנעלמת פנימית בתוך יסודה נקודת ציון, ומחמת שנקודות אלו הם פנימיים ונעלמים מאד בסוד הארות אור א"ס דקשיר להון ומייחד להון. ולכן מיוסף שהוא יסוד דדכודא לא נחנלה דק קנ"ה ה' פעמים אל הנבורות מנצפ"ך וסרים ובתוכם נקודה נעלמה לחם מול עליון והוא פנימית מאד על אשר נעבוד גבולך ר"ת עה"כ קכ"ה שהם ה' גבורות שביסוד הנוקבא ציון ה' פעמים כ"ה. ועדיין נשארה נקודה אחת נעלמת כי עמה יהיה קכ"ו כמנין ריבוע אדנ"י אשר ביסודה וסוד קנ"ה שביסוד הזכר קכ"ה שביסוד הנקבה עולים מנצפ"ך חיסום אש קודש ומתייחדים באור הא"ם דקשיר לון ומייחד לון. וזהן שתי נקודות שבעת היחוד מתייחדין באור הא"ם על ידי העלאות מ"נ בסוד סרף נתן ליראיו ששורפין הנשמות מן הקליפות להעלות למ"נ. ושם בזיונות רי"ו אור"ה הרוב"ץ על המזכה המעלה מ"נ כידוע בסוד ע"ב קדם. וזהו הישאג אריה שאגת אריה להביא לו מ"נ ונדף לצורך יחוד הישאג אריה ביער

להתוסף יותר ברוח ההיא ת"ח דהא יוסף בכל מה דאיהו עביד הוי חמי ברוחא דחכמתא לההוא דיוקנא דאבוי שהרי יוסף, בכל מה שהוא עשה היה רואה ברוח החכמה את אביו ובגין כך הוה מסתייעא ליה מלתא ואתוספא ליה רוחא אחרא בנהירו עלאה יתיר ולכן הצליח בדבר ונתוסף לו רוח אחר בהארה עליונה יותר. בשעתא דאמר ליה ההוא רשע בשעה שאמר לו אותו רשע והנה נפן לפני, אזדעזע יוסף יוסף נזדעזע דלא הוה ידע על מה תיתי מלה כי לא ידע על מה הולך הדבר כיון דאמר ובנפן שלשה שריגים, מיד אתער רוחיה ואתוסף בנהירו ואסתכל בדיוקנא דאבוי מיד נתעורר רוחו ונוספה בו הארה והסתכל בדיוקנו של אביו בדין אתנהיר רוחיה וידע מלה אז האיר רוחו וידע הדבר.

מה כתיב ובנפן שלשה שריגים. אמר יוסף, הא ודאי בשורה דחדוה בשלימו איהו זו ודאי בשורה משמחת בשלימות היא מאי טעמא, בגין דהאי נפן על בנסת ישראל אתחזי ליה ואתבשר יוסף בהאי כי הנפן הזאת נראתה לו על בנסת ישראל ובזה נתבשר יוסף. ובנפן שלשה שריגים, אלין אינון תלתא דרגין עלאי דנפקי מהאי נפן כהני ליואי וישראלי אלו הם ג' מדרגות עליונות היוצאות מנפן זו בהן לוי וישראל. והיא כפורחת עלתה נצה. דהא בגיניהון סלקא בנסת ישראל ואתברכת מעם מלכא עלאה כי בגללם עלתה בנ"י ונתברכה מהמלך העליון. הבשילו אשכלותיה ענבים. אלין אינון צדיקיא דעלמא דאינון בענבים מבושלים בדקא חזי אלו הם צדיקי העולם שהם בענבים מבושלים כראוי. ד"א הבשילו אשכלותיה ענבים, דא הוא יין דאתנטיר בענבייהו מששת ימי בראשית זהו יין המשומר מששת ימי בראשית. עד הבא אתבשר יוסף בחלמיה עד כאן נתבשר יוסף בחלומו מכאן ולהלאה חלמא איהו דיליה מכאן והלאה החלום הוא שלו בגין דאית חלמין ליה

ידיד	ביאור המאמר	נפש

שאמר אליהו הנביא לאלישע. והראיה שהרי יוסף, בכל מה שהוא עשה היה רואה ברוח החכמה את אביו **ובגין כך הוה מסתייעא ליה מלתא וכו'** ולכן הצליח בדבר ונתוסף לו רוח אחר בהארה עליונה יותר. **בשעתא דאמר ליה והנה גפן לפני, אזדעזע יוסף** יוסף נזדעזע. ועיין בעיונים ד"ה והנה נפן, אזדעזע יוסף. **דלא הוה ידע על מה תיתי מלה** כי לא ידע על מה הולך הדבר. והענין כי יש נפן פוריה נפן ארדרת, ויש סורי הנפן נבדיה, אשבולות מרורות למו. ויוסף לא היה יודע איזו נפן נזדמן לו בחלום. **כיון דאמר ובנפן שלשה שריגים** כיון ששר המשקים אמר לו על ג' השריגים **מיד אתער רוחיה ואתוסף בנהירו ואסתכל בדיוקנא דאבוי** מיד נתעורר רוחו ונוספה בו הארה והסתכל בדיוקנו של אביו ואז האיר רוחו וידע הדבר כמו שהולך ומבאר. **ובגפן שלשה שריגים, אלין אינון תלתא דרגין עלאי** וכו' אלו הם ג' מדרגות עליונות היוצאות מנפן זו בהן מצד החסד, לוי מצד הגבורה וישראל מצד הת"ת. ופירושו, שנשמותיהם של שלש אלה הם מסתעפים מהנפן הזאת שהיא המלכות **דהא בגיניהון** שהרי בגללם, ד"ל מצד נשמותיהם של הכהנים הלויים והישראלים **סלקא כנסת ישראל ואתברכת מעם מלכא עלאה** עלתה בנ"י בכח הם"נ שהם מעלים אליה, ונתברכה מהמלך העליון ר"ל שעל ידם המלכות מתייחדת עם כעלה. ומה גם בזמן שביהמ"ק היה קיים בסוד הקרבנות שהיו בו ג' מדרגות הללו בהנים לויים וישראלים שבל אחד ואחד מהם היה מעורר מידתו למעלה והיו גורמים הייחוד העליון שלבן נקרא קרבן, ר"ל התקרבות המדרגות עצם אל עצמו. סלקא בנ"י הוא מקביל לתיבה פורחת, לשון פריחה כעוף הפורח ועולה. וזהו סלקא. ואתברכת, הוא מקביל לחיבה עלתה נצה, שבפריחה למעלה היא מעלה נצה, דהיינו ניצנים וצמחים והם רומזים למציאות הנשמות שהיא מקבלת מהמלך העליון, הוא הז"א. **הבשילו אשכלותיה ענבים. אלין אינון צדיקיא** שבן הצדיקים נקראים אשבולות ע"ש אשבול איש שהכל בו.

ד"א הבשילו אשכלותיה ענבים דא הוא יין וכו' זהו יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית. פירוש שקט על שמריו בשהיין הזה בבינה לא נקרא שקט כי אפשר שיהיה נשפע דרך הגבורה הקשה. אבל לאחר שבבר נשפע למטה בענביו אל ששת ימי הבנין אז הוא יפה מעצמו כי הוא שקט. עוד ר"ל משומר לשון משומר לשון שמודה כי שם בבינה הוא שמור בלי תערובת הדין הקשה. והראה לו לשר המשקים הזה החלום לבשר ליוסף ולהודיעו איך היה בימים ההם ובעת ההיא עת דודים למעלה מכל הצדדים. וז"ש **עד הכא אתבשר יוסף בחלמיה** עד כאן נתבשר יוסף בחלומו, ר"ל שהחלק הזה של החלום היה מיועד ליוסף. וז"ל הרמ"ק: והיה החלום רומז רמז האצילות וקשר השבינה. מכאן ואילך הוא במקום אחיזת האיש הזה (שר המשקים) שהוא מן החיצונים שהוא מקבל ענבים וסוחטן ומוציא יין למינו ומקבל שפע מהשר אשר לו. ולכך אמר ואקח את הענבים וגו'. עכ"ל. וע"י אותו ייחוד עליון שנעשה עלה יוסף בגדולה ההיא שאז היה עת רצון, ועלה זכרונו למעלה והוציאו ממסגר נפשו כי להיות יוסף אחוז וקשור ביסוד העליון, בשנתעורר היסוד העליון נתעורר כנגדו דונמתו למטה שהוא יוסף, ועלה על גרם המעלות **מכאן ולהלאה חלמא איהו דיליה** מכאן והלאה החלום הוא שלו, של שר

סוד קנ"ו קכ"ו הנ"ל מספר ביער כ' נקודות עם יער מנצפ"ך וסרף אין לו, הרי צריך לטרף של מעשה התחתונים שיעשו מ"נ ויגרמו היחוד של אריה ביער הנ"ל אשר שם דרך המלך חרך גבר בעלמה העלמת היתן כפיר יסוד אימא דעת דז"א ומשם יוצא קול השופר פנימית ז"א וכפיר נותן קולו שיתפשטו החסדים והגבורות קולו הידוע ממצונתו, מעונה אלהי קדם יחוד הדעת כידוע בסוד ניקוד שבא קמץ בלתי אם לכד בערמה ז"פ מ"ה הידוע וצריך לעילא ברעת וצריך לתתא ביסודות כמבואר כליקוטי תורה.

וענין גלות יוסף למצרים הוא בין בקטנות ובין בגדלות בי כרדת יוסף ג' מוחין דקטנות אל הערון מצרים ואז ברדתו שם, החיצונים יונקים מנו ונאחזים בו שהם ג' שרים ופרעה. לעבד נמכר יוסף כי נמכר ונכנס ביד החיצונים וכן בעת הפגם או עולין אלו שס"ה אלהי"ם שנתמעטו המכואר בשער מוחין דקטנות ועולין עד הראש בתוקף הדין ועוברים דרך הערון נקרא ג"כ ירידות יוסף למצרים כי עליה זאת ירידה הוא וכן בגדלות דעת דגדלות נכנס לשר הטבחים דעת דקטנות ומאריך בכאן כשהצדיק נופל בקטנות אל הצר המיצר לו רחלתיה ואימתיה על כולא. והכל ע"י הצורה והצלם שעל האדם. ויש צלם טוב ויש צלם רע כמבואר בשער הצלם והן חו"ג דדעת שם יוסף היורד והעולה והכל כפי תיקון הצלם.

ור' אלעזר מפרש אע"ג שהוא בקטנות ונשמתא לאו ביה, לא משתנין דיוקנא וצלם שלהם ומבאר והולך דהא דיוקניה רבר נש צלם אלהים שלו איהו מלאכא ממש כמבואר שער הצלם. ובהרבה סקומות כי הצלם תרי"ג אברים בולם מכחינות מלאכים דבי"ע והם תרי"ג מלאכים דסלקא לנשמתין אלהי השכינה ההוא רכל דיוקנין מתחקקין ביה בצורה החיים אתקיף דיוקני ביה וסגר פומייהו. והוא מוסר גדול כשאדם נופל לקטנות, כעי לאסתמרא מחובוי. וכל זה אריכות בסוד ירידה יוסף לקטנות ושמר עצמו שלא לחטוא, נתעלה הרבה בעליה יתירה א ל המלך. מתוך זוהר חי פרשת וישב.

מדרש **קנין תורה פרק ו אבות** שמואל **קיט** ציונים

מדרשים הרע שאם היו עוסקים בתורה תדיר לא היה לו לאדם היה לשון ונמשך על דרך שאה"ל עושים מלאכה ומשמש כיסורין וכו' וביאר לתת יתמיד לפה אחוי ההכרעה מפני הגדר שעשק בתורה. כאומרו שכל מי שאינו עוסק בתורה תדיר נקרא גוזן וכו' יראה לדרוש שהגלות בתורה הוא מרוחק מאתנו יתברך ובהיותו מרוחק מאתנו הנה הוא טמה לא השתחוה ובכן מרגיש הדברים הנשמעים בהפצרה כי כל זמן שיהיה דבק עמו ית' הוא רוחני אלהי אלהי מרגיש המוחשות והדברים אשר להם חיים בחומר וביאר איך הוא מוף שנאמר גוזן זכר וגו' כמו שאמר והוסיף וביאר הענין יותר בחומרו וחומר הגלותות מעשה אלהים סתה וגו' אל תקרי חרות אלא היראה שאין לך בן חורין אלא העוסק בתורה רוצה לומר שבעוסק בתורה הוא בן חורין מהמערכה שאינו משועבד לה כמו שהם הגוסים אל המחשבות ומשמים אחר הדברים הנשמעים בהפצרה כי אם תוכל לו כי הרע המשגך ממנה אינו מחבב בעיני למחומה ואינו מרגיש אותו המדובר וע"כ אמר שאין לך בן חורין אלא העוסק בתורה ידלה כי עם היות שיש איזון אחר המחיות בין האנשים כמו שהוא החיות אשר נמלכים ובריים שאין לדון ומשל עליהם גדול מהם וכן כל המוחפש מהמערכה בריבוי הסובות המלאוניות הנה עם כל המובות ההם הם ירלאים לאנשים פלאים לעת תמוע רגלם וע"כ אין מובתם שלמה. אמנם החיות אשר נשלמים וביחוד העוסקים בתורה הוא קיים ונאמי לעד בהיות ירלאים מהפסדו והמשעבד לעולם כי אף אם יבואו על הכלם כל המאורעות הרעות המהרגשות לבא בעולם לא יתפעל מהם ולא ירגל מפניהם ע"כ אמר בלשון שלילה שאין שום אחד מאיתי המין המשמי שיקרא בן חורין בלתי והמעיס אלא העוסק בתורה לחיותו בהיותו מרגיש המקרים הרעים כלתמר. וביאר הטעם למה יהיה בן חורין ובהמערכה העוסק בתורה באומרו שכל מי שעוסק בתורה כדרי זה מהעלה וכו' יראה לפי שהעוסק בתורה הוא מתעלה ומתדבק בו יתברך ואינו מתפעל מהדברים הנשמעים לחיותו מהעלה על המערכה ומתדבק בו יתברך והבינ' ראיה מהפסוק ומעבדנו מתמה וגו' על הדרך שבאמרתיה לנועלה ע"ל: והרחבתי ז"ל כתב ואומר והלוחות מעשה אלהים המה הרי זה הפסוק לגלות חרפת מי שאינו עוסק מחרי מעמי. הלא שאחת בתורה אתת ה' מן המעים עד שאפי' הלוחות המכתב הוא יד ה' ואינו מעלה בכל המעלות הלם כזו וכלי שפק המחרבל ממנה נגלו אותו לו כאלו מבוה לאלך. והב' שמי שיוכל לחיות בן חורין בשומה בעצם ואינו רוצה לשרות בולמי ים לאמר כי מתפחות עבדים הוא ובהסקירא מהא ליס ואלו היה בן חכמים בן מלכי קדם היה מתענין בו אור האלהות והיה מתחבל לחיותו מן הכח אל הפעיל הוא אומרו לחריו שאין לך בן חורין ופרש א' מהמפרשים דאל חורין מלשון חרי יהוה אמרתי אדון אמלכך בן חורין כי החשובים נקראים כן מלשון לבן חור והפחותים נקראים הבוכים ע"כ. והוא נכון כפי מה שפירשתי כי הלשון אשר קנו ישראל נאר סיני שנאמר שם ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש בחיר ומעולחת בחרידים וכה מוצאים אותו. לפועל ע"י הנינה אבל בפחרנים הוא הנון מאד והוא מאל המה בלא בלא המחיר כי יקנה אותו על אם יעמלה אדם לא יתנו לו כי יחזור שהוא דבר המוקף והכן זה ובימהו כתותם על לבך כי הנמה העליונה היא בחתיכת זכר משורבת בעבריות רב והמשכל המחבון בה יגמשה ויבנהה על שהיה ראוים לבנות מלכים וכאומרו ובהיהם לי בבולה ואתם תהיו לי וגו': והלוחות מעשה המלך יוכר מפני ותכון שאם יעבד הדבר על יד עלמו ובהשחלות מארך יורה על הפלו ותכון וזכר להבנתו אותו ולאינו בהם" גם נמתמד כר כיני בכבודו ובעלמו ועשה פלאים עצומים והלוחות עצמם מעשה ידיו והכתב כהבו ראיה כי מי שיעסוק בה בן חורין מכל מה שיעבה הפי"ם ודבק בגלבו בל שולם הוא לומרו ומגדלתו וכו' והעוסק בתורה ה"ז מתעלה שנא' ומחתה וגו' ע"ל. וכתבו המפרשים כי אמר מהר תורב ולא אמר מסר סיני לפי שבאמר ישראל

תדיר. הרי זה מתעלה*). **שנאמר** *)**ומתנה גחליאל ומגחליאל במדבר***): **ב הלומד מחבירו פרק אחד***). **או הלכה אחת***). **או פסוק אחד. או דבר אחד. אפילו אות אחת***). **צריך לנהוג בו כבוד. שכן מצינו***) **בדוד מלך ישראל**ג) **שלא למד מאחיתופל אלא שני**

*) במדבר ב"א י"ם.

שמתגלגל לסוף יחזור למה שהיה וג"כ אם יחזיר כמו שלמדו ז"ל עתיד הקב"ה להחזירו לישראל כן הוא הלים העוסק בתורה בלא למה שמהוה שלא לשמה כל לשמה כל ע"ו והרב רבי אפרים ז"ל בהגבז"ק הוא מוריקון של מה הכוונו' וברא פעם לשון פרמון פריחה מפרית כמו נגנא פרייה עכ"ל: **ב** ראוי לבנין ראבוהה אמלי לא חלא סדבר בעלמד ולימה הכי מי שלימדו חבירו פרק א' וכו'. ועוד אמלי קאמ' מחבירו ולא אמר מן האדם כמבין לאיזהו הכם הלומד מכל אדם ועוד אמלי כרוכלא אחיל ואחי המשה דברים לימה הלומד מחבירו אפי' אות אחת וכו' ולפי' כשהבה המשנה תלוקה שהם בזו אף זו אינו שהנמרת מתנת אריכות בכולן ואומר לי אמשעינן הא ה"ל וכו' וכ"ם בנדון דידן שאינם תלוקות מחלוקות בנושאים תלוקים כלי שנאמר שכן בזו אף זו ועוד שאם היה רוצה להשמיענו תלוקות רבות אמלי לא אחיל ממסכתא ולימה הכי הלומד מהבירו מסכתא אחת או פרק אחד וכו', ועוד קשה אמלי לא קאמר הייב לכבדו ומאי מלא צריך ומלא נגנא ומלא בו, ועוד אמלי אחריך כאמרו בהתלה שכן מלינו בדוד וכו' ובחר עכיר הקי"ו והכי הל"ל צריך נגנא בו כבוד ק"ו מדוד מה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל וכו' הלומד מחבירו אינו דין וכו' ועוד לבנין אין דרים ק"ו מדוד אמי שלא למד אות אחת דאינה למחרך מה לדוד שלמד שני דברים תאמר אמי שלא למד אות אחת שיהא צריך נגנא בו כבוד והמפרשים פירשו שכאחר עצריך ערכו של דוד היות נדיל ויחר ומלך ישראל ואחיתופל הנע ומם כל זה היה נוגנא בו כבוד כפי ערך זה יוצא לנו שהלומד מחבירו שהוא שוה אינו ק"ו בצריך לנהג בו כבוד אחי' על אות אחת ואין דפחי נוחה מאלו הטרכין מבוה בזמנא דיו לבא מן הדין לחיות בכדון מה שם בדוד היה על שלמד שני דברים אף בכל אדם צריך שני דברים ולא על אות אחת נבדו ועכין הדיו נפקא לן ממרים שמ' ואבנים ירוק ירק בפניה הלא הכלם ז' ימים ק"ו לשכינה י"ד יום ואעפ"כ אמר הכתוב תסגר שבעת ימים וא"כ אין מקום כלל לפי' המפרשים רק אם נאמר שבריתא זו אמרה כרבי פרבון דנית ניה דיו לו בנאמר שאין זה ק"ו גמור רק גלוי מלתא בעלמא וכל זה דוחק: עוד יש לבנין לאמר הולכך לומר עוד ואין כבוד אלא לחכמים וכו' עוד לבנין הראיות שהבא שאל' כבוד חכמים יתמלו הכ"ים וחמימים יתמלו טוב כי פסוק זה לא מלא שפסוק כבוד חכמים יתמלו הכ"ים ופיוט לקרא וכסילים מרים קלון ופסוק וחמימים יתמלו טוב ההתלהו מעבנה יבדרך רש וגו' והמימים יתמלו טוב ותימה הוא איך נקט ריעים דהאי קרא ומיהיה דהאי קרא וחיבר אותם לאחד: ואפשר לפרש בכונת הבריתא כי אמר הלומד לפי שלבמים אדם שומע מחבירו אזהב לבר אי אחיה חידוש ומבין בדבריו הבנה אחת טובה ויפרש ולא כן היתה טומת מי שאמרו ולבנו לא כן חבב והשומע למד זה הפירוש ממנו והבין שזו היתה טומתו והסמיעו שאפי' נגדון זה שהוא למד מבני מלמד שהרי המלמד פדיון אינו יודע אותו עם כל זה צריך לנהג בו בכבוד שאלולי הבירו לא היה לומד אותו ואמר מחבירו לרמוז כי לא מבעבור אם הוא אדם גדול וחכם ממנו אלא אפי' שלא הבירו הטוב אלינו צריך לנהג בו כבוד ואמר צריך ולא חייב לפי שאין לנו ראיה להיות שאחבר שמה שבאלו דוד רבו ואלופו וכו' היה ממדת הסידות לא מלד החיוב לכן אמר אין לי מקום לגמוד רק שצריך לנהוג לא שחייב ואמר לנהוג

מקום

לאחדים מלד הלים בקרן זוית מבחתים זה הראיה שהבינה לי אוי לאם לגריות ו אמר ראוי שיעבנו אחם שנמשך מזה וכתו כמו שהחיר התורה נמשלה לחם ים מחבב ומפז רב עם היות בבת נגות ואמרו במה שאמר הראיה דבקם לסוף ונפרד ונבדל מאתו הדברים יקרים ונפרד ונבדל ממנו ך הטנופת והאשה בהם וז"ש שנאמר בו אולך לא מקום לת הבינתה בבלתי בה לאומרו ואומר העוסק בתורה וכו' שיה הרעות ומקרי ו והוא מה שביאר ' שהוא נתינת טעם ים העוסק בתורה ומתדבק בו יתברך ים מפלה המערכה ובאיא ראיה מפסוק ינו שאחר שיש שהוא בומחבר בון על לו אם ונו' ואחר שהדבק ין המערכה בולמת ז שהוא רוכב שמי: הבנה הזה בדבריו מים קלומים והוא שהאנשים הבלמים שלמות הבכל הם ז ממוקמי המקרים אמלוחות הרעות שיש בהם דומם ישרין לא יתפעלו מוחם בסבר פנים ז שהמקרים הבם לא ירגל לבל הבכל לא ירעו להבל וחכו נחבבו ז זה הבלם בחמרו שהאוי מומרם על ווי ואבני בבה זה אקים בתורה תדיר רגשים אותו ומ"ל לא רגם על חיוב הם בלעיק כרפס התורה תדיר וכ"כ אל הורה וכו' אך זי היה לבם מלמד בהם אוי לבם מלד בהם מרגישים

יכין תפארת ישראל יכין

החמימות ולא בשמאלתו הבומבר ובפנו מבומבדלת לבתוה: בזר) שלא תאחר לזה כל אדם אבל לבחר תורה, בלו בשים לו מרבי, שים לו מרבי, שים לו שכל גדול ובתבתבת בו בתורה, פ"ז בתחר שבל העוסק וכו', כ"ל לאשיו אין לו שכל גדול: מה) אם הבשמע בהבמתו שהיה לו לתהנה מה', לתורה ומה"ם, לא יהיה מלוי אל, יזכנו ה' בימתל מחק מבנים, יזחר מחבר יכל לקוות

מעבנו. ועי"ל יפעבה שיב לבחת בבעות פולם: **מו**) שיש בו בחה הלבות: **מז**) שיש בו בחה דבוים: **מח**) שבחבה לו בחקלא, בבון ויו מוסיף על עניין לחסון, בבולה בחלות בחלוטים [בחלות ב"ש ב'] ובדומה: **מט**) מיעסי לאיה שלא מחבר דה דוקא בקמן בלומד מבגדל לבני קאחר שבן מלמו וכו': **נ**) דהמע"ם פיה בגדול בתורה ומופלא בנסבהלדין, דהכי בלבה בחלבו בכל

שנוי נוהאות ומגחליאל במות. ג מחנ"ו .. במות ואם חנים דעתו הקב"ה בשבילו שב' ום.מות הבי. **ב הלומד**. כב"ל ובמבו"ן והלומד בלבה לבחי ובל הלמד. **או** פסוק אחר **או** (דבור אחר) **אפי' אות אחת צריך**. בב"ל ובמבב"ב לעבה; בחמו"ן **או** פסוק אחר **או אפילו דבר אחד צריך**. ב ל. בחמי **ואפילו** פסוק **א ואפילו אות אחת** קשבה(?) **צריך**. בכ"ל. **או** פסוק **אחר צריך** והבאר ליחה. **לנהוג בו**. בבדור עבו"ל לבחבו. סמי בפת"ח ולינו לבון.

לקוטים

בבלו רק בבבל בהורה ומלמדים ומחלמ"ל בבלי בחבה הקבים כו'. ולבן קו"ם והגיבחת ומלמדים בולה חד. מ"ם בהבר. והבו מ"ם בבדבים יוכלי חבמי. ופי' הלומדי לא לבי בדול כו' ולא היה בדולה כו'. כי ידוע הקבים אלד עבו ומבחבו הוא בחבר ולימו מובב בבוב יובן בלב. ל"ן לחבור מ"ן בשם בם ובלבי מבבים בם לבלבו בשם הו"ם ב"ם ולא בקבו בל יולי"ם. ולל הבבים ובלבי מעבה שולים לבם מקום בבבו. לבל בל בבמבה ובבבים ומם שלבו מבבים במבלים הוא רק הלי בהבבחבו פם בעולם. בבבן בם בו"ם בב"ם בי' שבות מבבה בבל בל הבל ות בולם. ובן בולם. ובן בל בומם בבלים בעולם הוא רק בבבבל הבורם הקדוב ובבבבל תלבבים. ובבו בבבבה תלמבי לא לבי בדול כו'. בי' בבבים מבבו הבבלים ודי לבבין מבבו (וב' בבבב"ם ב"ב בבבים ב' ע"ב) ובבוסק בהורה לבמה בם בן הוא מקים לא בעולם ולבן מבלא הובב לא בבקובבלבה הב יום. ובב"ם לא לבי"ב ומבבה לא המקום כו' כי הוא רובם בקיומם: בבבבה לא בבבים כו'. ר"ל כי הבורם הלא בעבבו בל בקבל. ובבה בעובבין בם הוא בם רבן ובבבי בם בבבים ובבלב מובם לעולם. ובלבר בבי מלבים ובבבבבה מבבב לבלים ובמ"ם בלבר בם בי לבבבב לן. ר"ל בבבבה בבבבה. לן בבבן לבבבב לן. ובבו בבבבה לא בבבים לא בבים: בבבבה לא בבבים בבבבה בבבים: ובלבבבה בבבה ובלבם. ר"ל כי בבבבה בבבבבה ים.ק

ציונים

ודרי זה מתעלה פירוש ל"ל ע"ש: **ג** הלומד מחבירו פרק אחד. כי ב"ש ל"ב בפ"ל פ"י ע"ב הבי' ח"ב ה"ב.בה"ג עבין י"ב בוב"ם ר"ל בן בן בפ"ב שבעיף ב':

ד

מקום

קראו רבו אלופו ומיודעו. מי׳ פרקמדין ק״ז ע״ב:

שנאי נוסחאות

(בלבד) **קראו.** בד״ל ושאו ולשם וכ״כ **.ושאו** גם בתמ״ר ובכלה לבני ליתא; בתמ״ר **ונשאו. אלופו** (ומיודעו). בכלה לבני ליתא ובן ליתא בתמוך נכה״ו ואולי הוא כון. פלוס מי בנמ״ר. (בלבד) **קראו.** בכלה לבני ליתא: בד״ל ובתמ״ר. **ושאו. הלומד סתבורו.** בתמ״ר ובכלה לבני הלמד. **או הלבה אחת או פסוק אחד** (או דבור אחר) **אפילו אות אחת על.** בד״ל ובתמ״ר **פסוק אחר או אפילו דבר אחר על;** בכלה לבני **הלבה אחת פסוק אחר דבר אחר ואפילו אות אחת על.**

לקוטים

יהיה לעשות כמ״ש בתמנה לי ריש פרק ד׳ רק בתמנו מעטנו וריבים שהוא כלפת שכל ובנוס. ויסיר זה כלבוש סל״ל בלבו. ואמר ולבבתו עשה ויראה בעבמ״ל (מכה ע״ז) בלעמה שנעשה בו כבוד. לנוסה לא בוסה. פי׳ בלעמה הוא הכבד הפליון שהוא מתפטר בו ומן הינו ביכר מיתור הכבדים ולכך עשה בו כבוד. וראה היו בתמידות על נוחו כ״ל בשהלך בשם אל בשיבוש בלא בביתו אבל בביתו ובפני ר״ב מסירו מעל״ב לנוסה אלף בפני ר״ב היו מסירו. ולו״ל ומלבשתו עשה. שמות עשה ומלבשתו עשה. לריסה לרוח בתמידות כמו בלבוש שלא יסיר לף בפני ר״ב. ואמר מלבשתו עשה ויראה. כי מקר עשה יראה ס׳. כי תכלית ובאף בעשה כדי לבוא מזה ליראה ס׳. כי כל זמן שאין לו עשה אמיתית בתכלית הכליות לא יהיה ביראה ר״ב בשלמות ובכל בא ס״י חכמה יראת ס׳. פי׳ מיקר בתמנה מזא יראת ס׳ (ופי׳ נפסר״מ שפ״ד ס״ם דף ג׳ ע״ב. ופמ״ב לעיל רפ״ד מ״ח): ובסברתו לריות לריך בו׳. כי המרם בשרונה בהתדבק בהקדוש ביס בתדיבוק עליונה לריך מתחלה לעבר מהבע אחר בעבודה בעבודתי לבו ליסר לה בלא בעילנה לבטלים ליסור עבלשה אם יכבל בתיבר בה יאמר לף בכלי בלא יבוא בעבודו יקמה. אבל אם בהוהים מבקר לא אמר לף בכלי בה. כן הלב הקמה כל בעבודו יבוא בעבודו יקמה. ואף אם בהוהים מבקר לא בעבה לבתם בתפלה ולבסר הבע כי בלא כם דברי אלם.

דברים בלבדינו). וקראו רבו אלופו ומיודעו. שנאמר״) ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי. והלא דברים קל והומר ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבדינו) קראו רבו אלופו ומיודעינו) הלומד מחבירו פרק אחד. או הלכה אחת או פסוק אחד

*) תהלים נ״ה י״ד.

לנהגו נפי שכיון שלא למד ממנו רק אות אחת לבד שמשבר שימנע מלכבד אותו בשונג כי אמר ומה מלכבדו לפי שאין עניו מיוה הביכר על כן עשו אותה שיעסוק הכבוד הזה בהתמידות ובזה גם כי יזקין לא ישוב ממנה כי אם בהסגה ובתמידות. ואמר מלא בו לתדיעו כי אמן לריך שיכבד אותו בכבוד רבו ממש כי בדבו לריך לעבד בו כבוד אבי׳ בעקומו שהוא אבן דומם זה אינו אמר ש״ל לא יהב בעקומו וכו׳ ולא בעקומו ומם זה יתוכן לעמד שהחיל לעמוד מסרק אחד ולא מסמכתא לפי שהוצרך לתת בגוד מסיכן הסכון שהוא לריך ולא חייב וכן בו ולא בעקומו והוא מפרק לי׳ ולמסמך אמנם אם לעד שי מרקים לו מסמכתא כל לעמלה מסרק רבו גמור מחקרי לעמד אמר ש״ל דברים בלבד ובמבינים עשה לו אלה לקרלו רבו ואלופו ומיודעו בשביל אות אחת ק״ו הוא לריך לעבוד בו כבוד בעלמא שהוא דבר מועט כי יותר מעלה היא לו׳ כ׳ על שי דברים שלמד מסיות עשה בו כבוד בעלמא על אות אחת ואין כאן דיי כלל: **ואפשר** שלד לומר שהאמת מפני שהוקשה לו זה שאינו יוכל לעמוד מדוד מלך ישראל ובו׳ כלומר אף אם ירצה בעיניך כי אין בדוד אלא שני דברים אין ראוי לבבר כן שכן בעלמו מאינו בדוד מלך ישראל לפי שאינו רוצים שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד ועשה לו שלא מעלה, אחת רבו, כ׳ אלופו שהוא ג״כ מלמדו בעניין ואחלוף חכמה והוא שם הפיות יותר מרבו. וכן נ״כ מיודעו שמודיע לו דברי תורה והוא ג״כ שם מורה יותר מפיות אלופו, ואם בשביל לומר שאחר שלמד שני דברים עשאו רבו ואלופו ומיודעו ג״כ לאמתוסיון שעשאו מיודעו ובכלל מיודעו הוא רבו וגם אלופו דבכלל מתחיים מנה אלא ודאי אלו הלשם מעלות לא בא אלא לסרקים אלמעה ומתחלה באות הא׳ שלמד אלו שני דברים מיקם עשאו רבו וכשנמר הדבר הא׳ עשאו אלופו ואח״כ בדבר שני עשאו מיודעו, ולו״ל שכן מאינו אלופו ומיודעו כדבר שני עשאו מיודעו, ולו״ל שכן מאינו ובו׳ והנה רמיים לאלו בא׳ מעלות וכמ״ש ואתה אלוף בערכי רמוז שקרלו רבו ומעמן הוא כי יהוה שמלך ישראל כלם חייבים בכבודו וכמו שאמר בהחוב שוה הנשים עניך מלך שהוא אימתו עניך כמו שאמרת רבו עליו וא״כ דוד שהיה עליו אמר ואמר ואתה אלוף בערכי כלומר אתה לי אלוף בערכי וכמו שערכי על כל ישראל הוא לשון מבכדים אותי ולילא ממני כאלו אני ראיתי רבם כן אתה בעיני חשוב בערכי מעלה לפי זה שעשאו רבו וגם עשאו אלופו ומיודעו ואתה עשה ק״ו מדוד שהיה מלך ישראל ועם כל זה עשאו רבו אפי׳ על אות אחת כלומר מחבירו על אחת כמה וכמה שלריך לעבד בו כבוד. אמר עוד ואין כבוד אלא לחכמים וכו׳ כלומר אף אם יאמר אומר שאין זה ק״ו מוכרח עם כל זה אפי׳ אלא יהיה בחיוב שלמד ממנו הוא חייב לכבדו אפי׳ חכמתו מי אין כבוד אלא לחכמים אלא׳ כבוד חכמים ישלו ולפי שיאמר שאמר ואין מכבדו אם אינו מביר לא מעשיו אולי אם רשים והוא נאה דורם ואין נאה מקיים לזה אפשר ואמר וחמימים ישלו שוב כלומר על עסקם בתמימים ישלו שהיה בתורה ומתחתה אם הוא חכם הוא לריך נאה דורם ונאה מקיים וכמ״ש ז״ל בפסוק כי ישרים דרכי ה׳ וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם ולכן הביא סוף פסוק של חמימים ישלו שוב כמו שאמרנו: **ואפשר** עוד לומר כי מה שאמר ואין כבוד אלא לחכמים וכו׳ רלה להוסיף עמם לשבח שהלומד מחבירו פרק א׳ וכו׳ לריך לעבד בו כבוד וכ״ש אין כבוד אלא לחכמים כלומר הכבוד שהמיתי אמר הוא כבוד הטוב״ב אינו אלא לחכמים והם מחלים לזולו ומטחתם בכבוד שלאמר כבוד חכמים ישלו וקרלו מחלה לרמו אל כבוד הטוב״ב כי הוא דבר של קיימת כ״ל לנחתל ולוכבי יש ובלאר עוד דבריו כי זה הכבוד שמחלים החכמים לעתיד לבא הוא בעצמו הטוב

מעשים, כמ״ש חז״ל מדבריו בו ולי עמו [בפרקמדין ל״ג ב׳] ומפ״ש קבא לתחתופל רבו, מ״ל אפילו גדול עלומר מקבל מיוה גמול ולא מסיות הוא שיקרלהו רבו, דלא״כ לא היה לשתי דהמפ״ה לעשות בן דאסור לו לגמול מל

כבודו [בפרקמדין ד״ל ב׳]: **נא)** אלא לגמוד יחידי, ובלא לבבם לריבמ״ל בעצמה שקופה: **נב)** דבפרקי מעמה דשה לו, ואמ״כ קבלו אלופו. אמ״כ אלא לגמד אמנו רק דברים מבמיים, ולפיכרבו לאמרים לו ב׳ שבמיים אמנו: **נג)** דלאלופו

יכין תפארת ישראל יכין

אמר סיימה לעהרו לו לעמלו ולאחרון הנביאים שסיים והכיתי את הארץ חרם. והנ"ל כי רלה להורותנו כי אלה החכמים אשר אנו חייבים לכבדם אינם הכמה והתכונה אלא חכמי התורה הקדושה שהיא כולה שמותיו של הקב"ה וסיא מולקת מכבודה לעסקים בה כי הם מוחזים בשם אלהי הכבוד ולזה הביא ראיה ותמימים יגחלו טוב ואמר כאן חכמים יגחלו ואמר ותמימים יגחלו מה לאלן הטוב הנמור שאין זולתו אף כאן לא יגחלו הכבוד ולזה אם אמתתם משם כל עיקר ואדרבה קיימים הם יותר באמונתם ע"ד ורמיתי אני שם יתרון לחכמה וגו' כ"ם דמייבים לכבדם דאיה בהו תרוויהו אבל ראיתי בני הענלים הזאת כי הלא מספור כי אין מספר עכ"ל: והר"ם אלמוקמינו ז"ל כתב מה שזכר מלת עשאו רבו ולא אמר קראו וכו' וגם שלא מצינו שעשאו רק אלופו ומיודעו. הנה בהערה הזאת האחת התורך הב' כי על כן לא אמר קראו רבו אלופו ומיודעו יען לא מצאנו שקראו רק אלופו ומיודעו וכו' אך הכוונה לומר כי גמה שקראו אלופו ומיודעו עבאו אינו רבו וזה כי בהיות דוד גדול ממנו במעלה וחכמה ועם כל זה קראו אלופו הנה עשאו רבו והוכיח זה מאמרו ואתה תשא בערבי כלומר איך גדול ממני שאתה בערבי ועם כל זה אתה אלופי ומיודעי מלד שלמדתי ממך הדמי דברים הנוכרים נמלא אם כן שעשאו אינו רבו במ"ם לו כי לפי שלמד ממנו היה אינו (אלוף ומיודע עם היות שלא היה הדבר כן בפועל עכ"ל. ואיה דברכי ואין כבוד אלא תורה עכ"ל: **ד אפשר** שעיקר אחרה זו היא גם לעשיר אשר יש ספוק בידו להתענג בתענוני העולם שלא ירגיל עצמו בהם כי לא יוכל לגמול כפי ערלוי מהתענג ומרוך. ושוד שיות שאם ירגיל עצמו בהם יוכלה לבטל עצמו מהלימוד כדי לחרוץ ממון לעוכך כולאתו כי רבה היא ע"כ הזהיר בדרך כלל לעשירים ולדלים ואמר פת במלח תאכל. ואמר ומים במשורה תשתה. להודיע כי אפילו אם מבע האוכל מלח הוא אמלא למים ומים רבים לא יוכלו לכמות את אמלח עם כל זה לוה ואמר ומים במשורה השתה שהיא מדה קטנה בה תשתה וזה רמז לשני דברים שיהיה מים ולא יין ומבשורה ולא לשובע ולף אם המים הם קרים בטבעם ובפרט בימי הקור והצוחה אותם היה צריך לשתות שלא יסבב על הארץ אלא על המטה כדי שיתחמם מעט ע"כ הזהיר ואמר על הארץ תישן ולא תחוס כלל. ומה שהוסיף עוד ואחר וחיי שיר לער אלא הכוונה לפי שבע עתה לא פרש אלא הדברים האחר שכרחיים שהם מאכל ומשתה ושינה, אמנם יש דברים אחרים אלאו כי רוכלא ניאל וניחני ולכן כלל כלל אחד ואמר וחיי לער תהיה על הדברים כי זהו כלל גדול לתורה. או אפשר שאחר ואמר וחיי לער תהיה להבטיח לאדם שלא יעלה על לבו לאמר שאם כה יתנהג חלה וימות בחיי ימיו ולז"ל וחיי לער תהיה כלומר אף אם הם חיי לער דע לך שתחיה ולא תמות כי אין זה נורם המיתה. ואמר ואתורה אתה עמל כלומר אף אם אמרתי לך שזו היא דרכה של תורה לא תחשוב שעם זה הסדר שסדרתי לך חכף ומיד הלימוד מהרה הנים לאל מלחי לז"ל ובתורה אתה עמל כלומר עם כל זה צריך שבתורה תהיה עמל בינעה רבה ולולי הלאי ולולי. עוד אמר ואם אתה עושה כן וכו' קשה להולמו שהם דברי מוחר

או דבור אחד. אפילו אות אחת. על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד. ואין כבוד אלא תורה(א). שנאמר(ב) כבוד חכמים ינחלו ותמימים ינחלו טוב(ג). ואין טוב אלא תורה. שנאמר(ד) כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו(ה). ד"ר כך היא דרכה של תורה(ו). פת במלח תאכל. ומים במשורה תשתה(ז).

(א) משלי ג' ל"ה. (ב) שם כ"ח ח'. (ג) שם ד' ב'.

שאם כל דברי הבריאה היו נאמרים בלשון נפתר כך היא דרכם של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן הוה שייך לומר בדרך נוכח אם אתה עושה כן והיה לדק הלשון לפי שאתה היה מתחיל לדבר עם האדם לנוכח אמנם אחר שכל דבריו עד עתה היו בלשון לוי לנוכח תאכל תשתה תישן לא חזר ואמר עוד ואם אתה עושה כן ואלא עד עתה עמנו היה מדבר. ושמעתי אומרים כי אם הענ יאכל פת במלח ומים במשורה ישתה ועל הארץ ישכן משום שאין ידו משגת אים כזה לא יאמר עליו שהוא מאושר בעוה"ז ובעוה"ב שם"ז הענני אינו נוחר זה שדרך בבחירתו רק בכל כרחו כי אין לאל ידו לכן אמר אם אתה עושה כן כלומר שתהיה אתה בעושה הדבר הזה בבחירתך שאע"פ שיש לך עושר ומכסים להתענג עם האוכלים למעדנים ועם כל זה אתה הוא העושה כן לא אחריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא עד כאן: ולי נראה לכוונת התנא הוא לפי שלעמים מתנסא האדם בדרך זו עם היותו עשיר לפי שמסבתו הוא כולי עליו רעים ואינו קונה לא כר ולא כסת ויתן על הארץ ומרוב הכילות אינו אוכל רק פת במלח ומים במשורה אים כזה לא יאמר עליו אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב שהרי לא מידו היתה זאת רק כח הטומאה שעמו רעה הוא הכופה אותו ולא יניעהו בכל אשר לו וכמאמר רז"ל בזוהר בפסוק עושר שמור לבעליו לרעתו בשביל רעתו הבורח עליו לז"ל אם אתה עושה כן כלומר אשרי' שמסבתו הוא נדיב לב ועם כל זה בבחירתו הוא מעמה את עצמו שאז ודאי הוא העושה כן על אים כזה אמר אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב: אי נמי אמר כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' בהיות שהתורה ממצלה לנחם ומים כל"ח לכו לחמי ולחמי ואומר הוי כל אמת לכו לחמי ע"כ אמר שבאחר יאכל פת התורה צריך שיהיו הדבר בטעמו כי אם אינו יודע טעם הדבר הוא כאוכל תבל מבלי מלח כי אין בו טעם ולכן לא תתגייס מלשאול טעם לאותו הדבר שאתה לומד ח"ם פת במלח תאכל וכן המים שהיא התורה כאשר תשתה מי התורה לא תניח מי הירדן אל פיך כי תחנק רק במשורה תשתה שהיא מדה קטנה כלומר שלא הכנס בעומק סודות התורה כי הזר הקרב יומת. ואחר שהזהיר על ענין הלימוד עמנו הוסיף להזהיר על הכמות הלימוד ואמר ועל הארץ תישן. ואמר וחיי לער תהיה לפי שמסבתו מי שהוא חי לער בעיני הוא הטוב כמת ואין זה המדת חסידות אבל צריך שאדם שיהיה שמח ביסורין וז"ם וחיי לער תהיה כלומר אותם חיים של לער יהיו תשוקים בעינין להיים לא למיתה וזהו מלת תהיה דקאמר. ואמר בתורה אתה עמל להודיע כי אפילו באותה הטעם אשר אתה בלער ובייסורים לא תתבטל מעמל התורה. ואמר ואם אתה עושה כן אשריך וכו' כלומר ידעתי לאמנה כי לא רבים יעמנו לדברי בענין זה אבל אם אתה עושה כן כלומר אחד יחיד אחד משיר ומים ממשפחה אתה לבדך אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב כלומר שיאכל פירות בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב וקרא לטובות בעוה"ז אחר בעלמא כי לא ידלק בהם מלת טוב לפי שהם דברים גשמיים ומיום של קיימא אמנם טובות העוה"ב הוא נקרא טוב כדי"א מה רב טובך אשר צפנת ליראיך: ואפשר של לפרש וידוייק מה שאמר לשון יחיד תאכל תשתה תישן ויותר לודק היה שיאמר לשון רוי פת במלח אכול ומים במשורה שהם וכו' אמנם לא לאודיע דרכה של תורה כי אני אם כעת הוא עשיר אם הוא עוסק בתורה יתרוסם לפי שהוא ממעט בעסק ועוסק בתורה ולעוף יבא לידי עניות כי כך היא דרכה של תורה בימי עניים הם כמאמרם ז"ל ותיד אתה שלא תעיב רק פת במלח תאכל ואפי' המים לא תעיב לשתות לשובע רק מים במשורה תשתה שהיא מדה קטנה וכה המדוד המים לשתות מחושר כל ואפילו מחלנת לא יהיה לך ליען עניים רק על הארץ תישן ולא זו בלבד אלא בדרך כולל כל חייך יהיו בלער וז"ם וחיי לער תהיה. ועוד אחרת כי בתורה אחה עמל כלומר כי היא תושיה

מתשת

ואין כבוד אלא תורה. תוקן ק"ל ע"ש [לגיכם סכין יעקב שם. שפ"ב בלוח פל"ח סמל דבי אליהו דנים פ"ב: ואין טוב אלא תורה. בכתוב ה' פ"ה מ"ח פ"ב בנוסח אחר י"ב פ"ב בתוס כ"ב ע"ב: ד כך היא דרכה של תורה. מתוסת פרשה נח פיסן ג' מיי' פ"ג מה' מ"ח ס"ו פרק ס"ב פסין י"ב פוס"ם י"ל סיסן רפ"ו ספיף כ"ח:

שנויי נוסחאות

(עיאבו"ב). כמה כלוס ליתה: המחיו ליתה לחלי ובמה. ואין בבור אלא תורה. בגליון מסכ"ב ר"ח אלא לחכמים. וכפי הנראה היא ממה"ם:

לקוטים

[ולא לא יעסוק בתורה הנה בתם הגיכם יוצא להסיר ממנו הערפות ולכוך המומאה הבורה עליו] והבורה מבכרתו לחיות לזיק וכרע מתבטל. וכמ"ם (מגלי ג"ח) נמלהו טוב ולא רע. הוצלת לי שהגמלהו טובה. ועוד הוצלת ולא רע. כי הרע יכלה ע"י התורה. וז"ם מחי"ל ומכתקהו מן המסה ומקרבהו לידי זכות. כי הרחיקהו מן הרע ומקרבהו לטוב. וכמ"ם בפ"ד מ"ב הוי רץ למצוה וכוחם מן העבירה שמצוה גורדת מי. שלא די בחבר מכן לא בבריחה מן הבבירה ומהמצוה לא יבחר. לא בבריחה אחר המצוה ואחר עבירה לא יבחרה. כי הארם עלול מאוד לחטוא וכבריאה לחזהר צריך בכיתה. ומן המצוה רחוק מאוד וצריך לרדוף. וז"ם ומרחקהו מן הבבירה ומקרבהו מי. כי התורה לעוני מגנה ומצלי (סוטה כ"א). ומשה אעוני מגנה ולא מצלי. והוא ע"ד דמיון. כי הנה הכוסא יכול בנקל ליתן שמירות ואחרכות במאכל והבוחה ל דם בריא שלא יחלה. וזה הכוסא יש במצוה כי המצוה ע"י עוקתו בה רוח ג"ע מסבבו גם בחיי. ולא יכול הרע לגעוע אליו בה"ם בהשבה כל ובחלא ע"ם. לבל התורה היא יותר בדולה כמו מי שהוא בבר חולה והוא מסוכן מלוד וצריך לנוקה בקי להבגדל מלוד לאלו ולבפאהו מבלי ידע אתה. כן הדומה לבר אחר מגיעה שלא יחטא הארם כ"ל גם לאלי אחר שרטא מבטרתו לזיזה צדיק ולעוב הבוכה כי היא מבלא את הדע. וכמו שבשולם הזה המצות בורחות מן האדם לא עבינו בפם הבבמים והבעיבות ידודפות אחריו כמאמר"ל גזל ועריות בגופו של אדם מתאוה מי. כן בלימוד הבורה לבחה הבדבם הבעיבות בורחות מחא כי תמיד רוחה בהורה שאבן ונגדל הומרן ונגבל הומרן מי"ם ליט מוכר עליכם ובמצות דומם הבהרו כי ירחה לעשו מוכה לעשותה בהיקון ביהיר נאה

יבין תפארת ישראל יבין

ר"ל רמי ומדומי: נד) ר"ל אין כבוד ראוי לו לאדם אלא בשביל בטוב שלמד, דבבוד ביעבו לו בשביל עשיר או יופי שלו, הוא תלוי בדבר, ואינו ראוי לו, כ"ל להבבר, אבל כבוד שיעבו לאדם בשביל תורתו היא ראוי לו בעצמו, דהכי קבורה בעצמו כבוד בפתיל: נה) זה שיאה מפסיק אחר, והכי הוה ריאה דהך קרא בתרא, משנה ישרים בדרך בשמוהו הוא פול ותמימים [ר"ל תלמידים שהם תמימים] ינחלו טוב, ר"ל ינחלו מלכותם שלמד, דבבוד ביעבו לו בשביל עשיר או יופי שלו, הוא תלוי בדבר, ואינו ראוי לו, כ"ל להבבר, אבל כבוד שיעבו לאדם בשביל תורתו היא מלכותם שלמד, כי"ל לבבר, אבל כבוד שיעבו לאדם בשביל תורתו היא מלכותם שלמד, ולזה אמר כבוד חכמים ינחלו וגו' ולא אמר ינחלו כבוד חכמים ינחלו וגו' ולא אמר ינחלו כבוד חכמים ינחלו וגו' ולא אמר ינחלו

וכשהכר אלהים לך דף קס"ו פתח רב מתיבתא ואמר ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וכו' אמנם דלעיל ונהורא אלהא סליק ונהיר ביה יעקב שנעשון ליה ויסלק ביה נהורא ואנהיר וכו' ויעו"ש ובדף קס"ח ג"כ מזה ה' לדיק יבמן ונר רשעים ידעך וכו' ויעו"ש :

ובזה יוכן היכן מנעמעין ר"ל כמה דאמרי' יעמעשון ויסלק ביה נהורא וכו' . בחיזה אים שייך זה כאים שהוא מוד ומשבח לבשם ותמלה וסוף כין בטיבו כין בעקבו זה נקרא תמלה וסוף כי כמ"ר מתמוטט ויורד לסוף המדרגה ומ"מ מקיים מבטן שאל שועתי אליך נק' סוף וכין בתחלת עלייתו כמו שכתבתי והיינו רק למעלה וכו' וק"ל :

ובזה יוכן גם אים לדיק תמים היה בדורותיו ר"ל ע"י דורו וכל"ל וק"ל :

אופן ב עפ"י סוד ומוסר השכל פסוק ויאמר ה' לגמ וגו' כמ אל התיבה וגו' מכל הבהמה הטהורה וגו' שנים אים ואשתו וגו' ויש להבין מה ענין גם אל התיבה ובוהר בילקוט בטוב טעם יעו"ש ים להבין איך שייך ענין גם והתיבה בכל אדם ובכל זמן דאל"כ מה דהוי הוי ולמה להזכיר זה בתורה שהיא נלחי גם להבין מה הוא שנים אים ואשתו . וז"ל דאי' במדרש בראשית ויכל אלהים ביום השביעי והקשו חז"ל והיי נאמר כי שבת ימים עשה ה' וכו' אלא ויכלו השמים כו' והיה העולם חסר מנוחה כמ שבת בחת מנוחה ע"כ והקשה רמ"א שחיטו מתרץ כלום כי אין המנוחה מלאכה וביארו הו' ז"ל עפ"י מש"א חז"ל שבת ויינם וינם ביום השביעי כ"ל וגם אז שבת אמנם כי כל דבר גשמי מבלי רוחניה יפסד ולא יתקיים והשם כל מה שברא הוא יתברך למה שהכל גשמי לא יתקיים ולא ימוח אמנם מקדושת שבת נשפע שפע רוחני בעולם כמו נפש יתירה באדם ח"ש היה העולם חסר מנוחה כמ שבת והשפיע שפע רוחני בעולם כנפש בגוף אדם וז"א שבת ויינפש כי שבת והקשה נפש לעולם לקיומו והו כמ שבת כמ מנוחה כי בלעדי זה לא היתה מנוחה והעמדה לעולם וז"ל וינם ביום השביעי ולא אמר וגם כי הקשה מנוחה לעולם וכו' יעו"ש והיה כמו שהעול' חיונו מתקיים כי אם עליד שפע הרוחני בתוכו והו וינם ביום השביעי כל"ל כך אותיות התורה והתפלה שנלמדו לתיבות לריך להמשיך בתוך התיבה שפע רוחני הנקרא גם כמו שאמר בשבת וינם ביום השביעי וכמ"ש במ"א ביאר משנה לא מלא הקב"ה כלי מחזיק ברכ' ליישראל והקשו וכו' וכתבתי בשם החסיד מוהר"י אל"ה נלקרן קושית העולם לעמה לריך בתפלה דיבור ולא שני במתשבה ותירון כי ע"י לילוף אותיות ותיבות נעשה כלי להמשיך שפע וברכה ליישראל וכו' וכתבתי במ"א ביאור זה וכעת נ"ל עפ"י מה שאברהו שלריך להמשיך בתוך התיבות הרוחני שנק' גם בחיצה יסוד שנקרא שלום כעדע

וכו' יוכן לא מלא הקב"ה כלי מחזיק ברכ' ליישראל שהם האותיות והתיבות שנעשה כלי להחזיק ברכה וכו' ובייטו ע"י השלום שממשיך בתוך התיבה בחיצה גם הרוחני יוכן ויאמר ה' אל גם כמ אל התיבה וגו' הכוונה להמשיך שפע הרוחני בתו' גם אל התיבה והאותיות והבן . והבה יש בתוך התיבה בחיצה שנים זכר ונקבה דעתבתי במ"א בשם מורי זל"ה ביאור פסוק לעת זקנותו שב שלמה המלך ע"ה נשיו הטו את לבבו כי בכל חיבה ים כ' פירושים א' רחמים בחי' זכר ב' בחיצה דין הנקבה ונקיב' ו"ש נשיו הטו את לבבו וכו' ודפח"ח:

ובזה יוכן כי בתוך התיבה שנים אים ואשתו ב' פירושי' בכל תיבה א' בחיבה זכר רחמים ב' בחיצה דין ולדיקים מהפכים בחיצה הדין לרחמים והבן ועפ"ז נבאר פסוק וידבר אלהי' אל' גם אל מן התיבה וגו' ונבאר מדרש גם גם נייחא לעליונים נייחא בתחתונים וכו' להבין זה ב"ל דשמעתי בשם מורי זל"ה דדש באלכסניא של תורה וכו' דאי' במסכת אמות שלומד מתבירו פרק אהב אז אלב' אחת לו אות אחת וכו' שמלמדו בדוד המלך ישראל שלא למד מאמיתופל אלא שני דברים בלבד וכו' ק"ו שלומד מחבירו פרק א' וכו' על אחת כמה וכמה שלריך לנהוג בו כבוד וק' מה קאמר ב' דברים בלבד ושוד ק' היה לנו לומר דיו לבא מן הדין לדיות כנדון ופ' דשמאדם לומד מרב הגון התורה היא פרה ורבה אלא שודע וכו' ושלומד מרשע אז איזו פרה ורבה אלא כפשוטו כיון שלמד ממנו ולזה אמר מה דוד שלמד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד דהי' רשע ולא פרה ורבה רק אמר ב' דברים לבד כמו שלמד ממנו קראו רבו שלומד מחבירו דהיינו שיהיה לדיקים דאז התורה פרה ורבה עאכ"ו שלריך לנהוג בו כבוד :

ובזה מתורץ שפתחו באלכסניא של תורה שהי' כו' לדיקי' וכו' עוד שמעתי בשמו קלת בע"א כי עשרת הדברות כולל כל התורה לפו בביאור רבינו סעדי' גאון וכו' יעו"ש . וכמו שנכלל כל תורה בעשר דברות כך נכלל כל התורה כולה בתיבה אחת ומ' וכל זה אם נשמת הרב שלומד ממנו שרשו מן עולם האחדות משא"כ אם נשמתו מעולם הפירוד גם התלמיד הלומד ממנו מקבל ממנו גם כן דברים נפרדים וזהו שאמר שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד וכו' ודפח"ח :

העולה מזה כי הלומד נשמה לייחד בעולם האחדות אז נורם היחוד שיהי' תורתו פרה רבה ומבשרי אחזה אלוה כתו ביחוד הנשמה פרה ורבה בנשמי כך ברוחני :

ובזה יוכן מדרש הנ"ל גם גם שנים נייחא בעליונים שהוא ע"י היחוד באותיות התורה זה נרם נייחא בהתחתונים שתורתו פרה ורבה וכנ"ל והכן

ובזה

ובזה יוכן ודבר אלהים אל נח לא מן התיבה . הכוונה כי ע"י יחוד גם בחיבה ואותיות נעשה יחוד הויה אדני' כביכול ני' ל"א וע"י יחוד זה פרה ורבה ח"ש ל"א מן התיבה אתה ואשתך ובניך וגו' והבן. עוד עפ"י מוסר השכל וכלים גדולים המשך הפרשה תחתים שני' ושנים תעשה וגו' ויאמר אלהים אל נח לא מן התיבה אתה ואשתך וכו' ויש להבין וכו' והשפיקו' עם ביאורן בחבתי במ"א : ובעת ל"ל לבאר למה נכתב זה בתורה מה דכוי

כוי ואיך שייך ענין זה בכל אדם ובכל זמן ונראה להבין למה עשה התיבה ג' מדרגות התחתים שנים ושלשים ועוד אל מן התיבה וגו' דקאי על רבים :

ונבאר מדרש קנים תעשה את התיבה מ"ר ילמד מה הקן הזה מטהר את המצורע אף תיבה מטהרתן וכו' יעו"ש והקשה בית"ח מ"ש לא נקט קן צבים וצבות ותירץ המצורע בא על חטא וכן גם וכו' ויש לשמוה דהא בחי' לדיק תמים היה בדורותיו ומה שפי' שלא התפלל על דורו וכו' הא גם אברהם שהתפלל לא התפלל על פחות מעשרה לדיקים ובאן לא היה עשרה וכפירוש רש"י וכו' ול"ל לא חטא בזה ונבאר משנה עשרה דורות מאדם עד נח וכו' עד שהביא המבול עשר דורות מנח עד אברי' וכו' וקיבל שכר כולם וכתבתי מזה במ"א וכעת נ"ל לבאר ש"ם בראשית פ' דרכי ה' גם אויביו ישלים אתו ודרשו זה יאמ"ר ובירושלמי תרומות פ"ח גם אויביו ישלים אתו ר"מ אומר זה הכלב ריב"ל אומר זה הנחש וכו' וכתבתי במ"א וכעת נ"ל דאי' בש"ם דשבת פרק ב' דשב"י ור"ל בנו טשו במערה ח"ב שנים כל נפקו חזו אינשי דבריי חרבי אמרו מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה ב"ש שבתו עוייה מיד נפרש יצאתה ב"ק ואמר להחריב עולמי יצאתם חזרו למערתכ' יתבו ח"ב חדש אמרי משפט הנשים בניהם ח"ב חדש יצא בת קול ואמר בכ"מ דר"א מתי ר"ש מסי וכו' וכתבתי ביאור ענין זה במקום אחר על פי מה שב' ב"מ ש"ם דיש ג' בחי' והם עיבור יציקה ומוחין ונקטינו הם גבורו' ותכזריו' ונגדולה שבאו המוחין הם חסד ורחמים ונאמר ח"ב חדש לקחו מוסר מהרשעים בניהם שהיו מתעוררין קטנות וגבורות ותכזריות בחייהם וכך משכו על עצמן אש של גיהנם שהוא גבורות ותכזריות ובחרו בדרך הטוב ללמד חסד ורחמים על בני עולם ואז יצא ב"ק אמר ממערתכם וכו' יעו"ש וכ"כ רמ"א ונתן לך רחמים מדה החסד והרחמים בחרתם על אחרים ואז ולחמוך משמים ג"כ מדה ל"מ כי אחה תשלם לאים כמעשהו ודפח"ח :

ובזה יוכן בראות כ' דרכי אים שדרכי האים הוא לרצון כ' שהוא רחמים אז גם אויביו ישלים אתו לעמוד אתו ברחמים מדה כ"מ וק"ל . וכזה יוכן עשרה דורו' מאדם עד נח וכו' עד שהביא

עליהן מי המבול ר"ל נח הביא עליהן מי המבול ע"י שלמד חוב על מעשי דורו כמו הפ"י וק"ל בנו שיצאו אתה מהמערה משא"כ אברהם למד זכות ואסר על הדור לבן קיבל שכר כולם וזש"כ כי מי נח זאת לי שנק' מי נח והבן :

ובזה יוכן אלה תולדות נח נח איש לדיק תמים היה בדורותיו ר"ל ע"י שהיה לדיק נגד דורו לכך אמ אלהים התהלך נח במדת הדין והגבורה שנק' אלהים התהלך נח נלמד חוב על דורו ולכן לוה אותו שיכנס בתיבה י"ב חודש כמו הפ"י ובנו שיצא ב"ק חזרו למערתכם ושבו י"ב חודש כמשפט הנשים בניהם נלמד מוסר מהזריות ניהם נלהזריות מעשי הרשעים כל"ל וכך היה נגח ח"ש בכחוב אחתים שנים ושלשים תעשה שרש ג' מדרגות שיבור יציקה ומוחין זה נמעונה מזה עד שיכנס במדת החסד והרחמי' בימי הגדלות והמוחין ואז הנשנים במדת רחמים הקריב קרבן שהוא לקרב השכינה שנק' אדני אל יהוה' שהו קרבן ניהוה' ואז נאמר לו נח מן התיבה והוא עיי שכתוב בתיקוני' דף מ"ד ע"ב ח"ל נרתקה דילה אדני ואדנא יהוה' וכל איהו יהוה' בר מסביתהיב איהו דין כד עאל בנרתקא איתעביר רחמי והוא דאמרנא בנרתקא יאתהזנסי (ני' ל"ת) וכו' יעו"ש וז"ש ל"ת מן התיבה שהוא ברחמים והבן . וזה יוכן המדר' הנ"ל קיים תעשה את התיבה תר"י מה הקן הזה מטהר את המצורע ר"ל מדלא כתיב הצרוע דרשו סמוליא רע וחסו סברת רש"ל נקיים בש"ם והבעיין ע"ד שכתבתי במ"א בשם מוהר"ן אל תט לבי לדבר רע לחייב אחרים לומר שעושים רע כי מצד אחדות מחייב את עצמו וכו' יעו"ש וזה המצורע המוליא רע לחייב אחרים א"ש הוא מחייב הש"ה זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן ר"ל מה שהיה במדת הגבורה והדין לחייב אחרים יקבל עונשו בדד ישב מחוץ למחנה מעשהו עד"ד שיכנס למדת החסד שהיא בחי' הכהן וזה שאמר הכתוב והובא אל הכהן ואז יבא הכהן קרבן שהם קן לפרים לקרב הדין אל השכינה אל הרחמים שהוא יהוד' ומתקרבין תרבא בנרתקא כנ"ל וז"ש מה הקן מטהר את המצורע שיכנס למדת הטהר' שהוא החסד והרחמי' כך מינתך מטהרתך שתצא ממדת הדין והגבורה למדת החסד והרחמי' ע"י שתשב בתיבה י"ב חודש כמשפט הנשים בניהם וכנ"ל ואז נאמר לו נח מן התיבה והבן :

ונבאר עפ"י פשט מדרש לך לך מארצך וש"ם ויתאו המלך יפיך ושתחוה לו משל לאחד שהי' טובר ממקו' למקו' ורואה ביריה דוקא אמר שמא ביריה זו נגלה מנהיג הלין עליו בעל הבירה ואמר אני הוא בעל הבירה כך לפי שהיה אברה אומר שהעולם בלא מנהיג וכו' ר"ל דהקומ"ה על

7 ז יַזֵּל־מַיִם מִדָּלְיָו וְזַרְעוֹ בְּמַיִם רַבִּים
וְיָרֵם מֵאֲגַג מַלְכּוֹ וְתִנָּשֵׂא מַלְכֻתוֹ׃
ח אֵל מוֹצִיאוֹ מִמִּצְרַיִם כְּתוֹעֲפַת

ז יְסַנֵּי מַלְכָּא דִּיתְרַבָּא מִכְּנוּהִי
וְיִשְׁלוּט בְּעַמְמִין סַגִּיאִין וְיִתְקוֹף
מַאֲגַג מַלְכֵּיהּ וְתִתְנַטֵּל מַלְכוּתֵיהּ׃
ח אֱלָהָא דְּאַפֵּקְנוּן מִמִּצְרָיִם

לקט בהיר

אפדנו שיעמיד אהל מפארמו: כד) נקרא הבאר דלי משום פעולתו שמדלין ומגביהין ממנו מים, וגם הכלי נקרא דלי שבו מדלים, אבל כאן לפי ענינו הכוונה על הבאר, כמו מים העולים מן הבאר ומשקין את השדה כדי שיגליתו הצמחים המרעים בו, כן יעלה ויגביה מהם מלך ועל ידו יגליתו לכתם עממין סגיאין: כה) פי׳ לזה נקט לגג דוקא, שהוא יהיה מגונה משאול מלך ראשון שלהם: כו) לא מלכותו של שאול, שמלכותו נגדעה מיד אחר כן, ולא שייך כיצוי של מלכותו על מלכו האמור לפניו, אלא הכל שייך על יעקב שבפסוק ה׳, מה טבו אהליך יעקב, יחל מים מדליו של יעקב, וזרעו של יעקב במים רבים, וירום מאגג מלכו של יעקב, ותנשא מלכותו של יעקב, אל מוציאו את יעקב:

אור החיים

ישראל עומדים בשורש הקדושה זאת התורה ואפילו העוסקים בענין עולם הזה:

ז. יזל מים וגו׳. הכוונה על פי דבריהם (שמו״ר כ״ח) כי כל איש ישראל קבל מסיני חלק בתורה, ולזה רמז מורשה ודרשו (פסחים מ״ט:) אל תקרי מורשה אלא מאורשה, ואמר כאן כי כל מה שמחדשים בתורה[יב] הוא מדליו ממה שדלה דלה משה שהכל רמוז בתורה שבכתב. ואמר לשון דלי[יג] לומר כי בערך פינה הגדולה אשר עתיד ה׳ לגלות לישראל בסוף הדורות בימי מלך המשיח שהוא שער החמישים של בינה כל המ״ע הם בגדר דלי בערכו[יד], ואמר כי הגם שעתה הוא דלי זרע ישראל יזכה לקחת מים רבים שהוא שער הנ׳, והוא אומרו וזרעו במים רבים. ואמר וירום מאגג מלכו כאן גילה מלכות ישראל הקיימת[טו] שהתחילה מאגג שהיא מלכות עמלק, ראשונה שעשה שאול[טז] ומשם נפסקה מלכות שאול ונתנה לרעהו הטוב שהוא דוד, ועשה שכינה התחלת מלכותו מאגג להעיר סיבת הדבר שהיה מלך אגג פירוש שהניחו שאול חי ולא הרגו, כאמרם ז״ל (מגילה י״ג.) שבאותה הלילה הסרין אגג זרע עמלק, וזה סיבה לעקירת מלכות שאול ולרומם מלכות בית דוד, ותנשא מלכותו היא מלכות המשיח שהוא דוד, דכתיב (יחזקאל ל״ז) ועבדי דוד מלך עליהם ירום ונשא מאוד כאמור בישעיה (נ״ב). עוד ירלה באומרו וירום מאגג שתחילת פעולת מלך המשיח היא מלחמת עמלק[יז] שכל עמלק בא מאגג כידוע[יח], ואמרו ז״ל (תנחומא ס״פ תצא) שאמר הקדוש ברוך הוא אין הכסא שלם עד שיימחה זכר עמלק ותנשא מלכותו[יט] על כל העולם:

ח. אל מוציאו ממצרים וגו׳.[כא] פירוש על דרך אומרם ז״ל כי בצאת ישראל ממצרים

אור בהיר

רכג) זה פי׳ של יחל מים. **רכד)** ולא אמר יחל מים מבארו. **רכה)** שכל מה שהשגנו עד ביאת המשיח הוא דבר מועט לגבי מה שנשיג אז ב״ב, כמו דלי לגבי באר שיש בו מים רבים. **רכו)** הוא דוד המלך חרב המלוכה שמלכו קודם ביאת משיח. **רכז)** פי׳ מעטה ראשונה לזריחת דוד מלך ישראל היה מה שעשה שאול המלך שלא הרג את אגג. **רכח)** זה יהיה ראשית פעלו כשיתגלה ב״ב. **רכט)** שאול הרג כל עמלק חוץ ממנו ע״כ נקרא מלחמת עמלק על שמו. **רל)** רק אח״כ ותנשא מלכותו. **רלא)** מה מידת זה, וגם מה רוחתא של הקב״ה כתועפות ראם לו.

תּוֹקְפָא וְרוּמָא דִּילֵיהּ יֵבְלוּן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל נִכְסֵי עַמְמַיָּא סַנְאֵיהוֹן
וּבְבַזַּת מַלְכֵיהוֹן יִתְפַּנְּקוּן

רְאֵם לוֹ יֹאכַל גּוֹיִם צָרָיו
וְעַצְמֹתֵיהֶם יְגָרֶם וְחִצָּיו יִמְחָץ׃

רש״י

המוליאם ממצרים בתוקף ורוס שלו[כו] יאכל את הגויים שהם צריו: **ועצמותיהם.** של צריו: **יגרם.** מנחש פתר בו לשון שבירה, וכן (לפנ״ ג׳ ב׳) לא גרמו לבקר, וכן (יחזק׳ כ״ג ל״ד) ואת חרשיה תגרמי, ואני אומר לשון עצם הוא שמגרר הבשר בשניו מסביב* וכמוה שבפיום ומעמיד העצם על ערמימותו[כז]: **וחציו ימחץ.** אונקלוס תרגם חציו של צריו[כח] חלוקה* שלהם, כמו (בראש׳ מ״ט כ״ג) בעלי חצים, מרי* פלוגתא (לשון חלוקה וחציה), וכן ימחץ לשון (שופ׳ ה׳ כ״ו) ומחצה וחלפה רקתו (כלומר) שיחצו את ארצם, ויש לפתור לשון חצים ממש חציו של הקב״ה[כט] ימחץ בדמם של צריו יטבול וילטבע[ל] בדמיהם, כמו (תה׳ ס״ח כ״ד) למען תמחץ רגלך בדם, וחיטו זז מלשון מחכה[לא], כמו (דברי׳ ל״ב ל״ט) מחצתי, שהלבוע בדם נראה כחיטו מחוץ וגגוע:

שיתי נושחאות * מעליו. * חולק. * במלי.

היקר הוציא האונקלוס זאת מאומרו וחציו ימחץ, לזה בא רבינו ואמר שב׳ חיבות הללו בין חיבת חציו ובין ימחץ מפרשם האונקלוס מלשון חֲצִי וְחֶצְיָה ומחצה ומלשון חלוקה שאם שניים חולקים בדבר מה, נוטל זה מחצה וזה מחצה, ולפי״ז אמר הכתוב (וחציו) חלוקתו של שונא כלומר אלו שהיה ראוי להיות חלוקתו שיחלקו אותו ויחלקו אותו השונאים ביניהם (ימחץ) יהיה ישראל ממלק אותו ביניהם, ופירוש זה נכון הוא מצד אחד, שהכיצוי של „חציו״ יהיה פירושו חציו של הצריו ושונאים, והם שם הנזכרים לפניו בפסוק לו, ואח״כ מביא רבינו ב׳ ראיות, ראיה א׳ שחיבת חציו יוכל להתפרש מלשון חָצָה מפרשם ויפי שנאמר ושטמוהו (את יוסף) בעלי חצים (חֵצִיו) ותרגמו אונקלוס בעלי (מרי) פְּלוּגְתָּא, ופירש שם רבינו לאויביו נחלק עמו נחלה, וראיה ב׳ היא על חיבת ימחץ שיוכל להתפרש מלשון מְחָצָה, שכאשר נתנה יעל את היתד ברקתם פירשה נחלקה ראשו ורקתו לב׳ חתיכות חציו לכאן וחציו לכאן, כל זה בהכרח לומר לפי תרגומו של אונקלוס, ודמוק הוא מאד לפי פשוטו כמובן, לזה אמר רבינו דעת עצמו שפירושו ועניינו מעין ריסא דקרא, שחציו של הקב״ה ודאי יכלו לבטלה ויעשו את המבוקש וימחצו ויטבלו בדם השונא, כלומר יכו במקום שצריך להכות (סה״ז): ל) פי׳ כיצוי של חיבת חציו מוסב על ריסא דקרא דכתיב אל מוליאו, והוא יאכל גויים, והוא יגרם, וחציו שלו ימחץ (במ״ח): לא) ג״כ פירושו יטבול בארמי, כן תרגם אונקלוס על יכבס בגדיו יצבע לבושיהי: לב) ר״ל האמת היא שחיבה זאת אין פירושה טבילה אלא הכאה וכמו

אור החיים

ברור כל גלוי הקדושה שהיו בקליפת מצרים, וכבר הקדמנו שתוקף הקדושה היא כשמברכת ענפיה רל״ב), והוא אומרו מוליאו וגו׳ כתועפות ראם לו פירוש לעם, ולזה גם כן רמז במאמר יאכל גויים צריו שהאכילה היא להוליא ניצוץ הקדושה שבו והיה נכללת בנפש ישראל בסוד (משלי י״ג) לדיק אוכל לשובע נפשו[רל״ג], ואומר ועצמותיהם פירוש ואפילו בחיבה המתעצמת בהם יגרם אותה[רל״ד], ואומרו וחציו ימחץ יתבאר על דרך אומרם ז״ל (סוף שבת״ר) בפסוק (ישעי׳ כ״ד כ״ח) יפקוד כ׳ על צבא

אור בהיר

רלב) פי׳ מוזרת ונוקמת אלה ניצוצות שנשבו ממנה, בזה היא ממחזקת. **רלג)** ולא לשובע גופו. **רלד)** פי׳ יגרר אותה

הרא"ש מ אליעזר בן יואל הורוביץ נפ"מ

וזה וזרעו (ג) כמעשה ערך, מיס רביס מגדולים מזקנים אתבונן, כנ"ל:

או יאמר דהנה (ם) דרכן של צדיקים בעת תנתן להם הגדולה והרמה יקטינו ויצעירו עצמם ביותר מימי קדם, והנה אמרו רז"ל פרנס המתגאה על הציבור אינו רואה בן תלמיד חכם, ובודאי במדה טובה כשאינו מתגאה זוכה לתלמיד חכם, ובפרט כשמרבה עמו גורס חכמה ביותר לבניו, (ן) וזכו יזל מיס כדמיון כמיס שזנמיס מגבוה ויורדים לעמוך כן הנהגת אומה זו, מראל גבוהה לגמיכות מדליו הגבהתו לגדולה. ועל ידי זה זוכה וזרעו בניו. במיס בתורה. רביס הס גדוליס והשוביס, כ"ל:

(כד) ז. א"י (מ) יזל מיס על פי אמרי קדוש מוהר"י בעש"ט זללה"ה כי הרב

תדרש נועם

רז"ל (אבות פ"ד מ"ב) דשגגת תלמוד עולה זדון, היינו דהעבירה דעושה לפי דשגג ולא למד, זה נחשב לו לזדון, דאם עשה עבירה בשגגה דלא ידע דזאת אסור לעשות לפי דלא למד, זה נחשב לו כאלו עשה ועבר עבירה במזיד. דהי' לו ללמוד לדעת היאך היא ההלכה, על כל פנים הלימוד נקרא האב של המעשה, והמעשה נקרא בנים וזרע, וזהו דאמר פוקד עון אבות על בנים, היינו דהקב"ה פוקד ומחשב לעון מה דלא הי' כראוי האב והלימוד לדעת היאך להתנהג להלכה והיאך יהיו המעשים הנקראים בנים, נ"ל.

(ר) וזהו דאמר הכתוב יזל מים מדליו, היינו דלימוד תורה בסתם ולפלפול בעלמא זאת יוכל ללמוד מכל דליו, היינו מכל מי דשואב ודולה התורה, הן אם הוא ירא שמים והן אשר איננו ירא, אבל "וזרעו" היינו המעשה דהוא הזרע של התלמוד, והוא לדעת היאך להתנהג, לזה צריך דיהי' "במים רבים" היינו דהתורה הנמשלת למים ילמוד אותה מגדולים וחשובים, וכאשר אמרנו דכאשר פקודיך נצרתי היינו ללמוד התורה לדעת היאך לעשות, לזה צריך דיהי' "מזקנים אתבונן" היינו ללמוד מגדולים ומצדיקים דנקראים זקנים, כנ"ל:

ה) (ס) או יאמר יזל מים מדליו וזרעו במים רבים, דהנה ידוע כי כן הוא דרכם של הצדיקים דבעת דתנתן להם הגדולה וההרמה, אזי יקטינו ויצעירו עצמם עוד ביותר מהעניוות והנמיכות דהי' להם בימי קדם טרם ניתן להם ההרמה והגדולה, והנה אמרו רז"ל (ר"ה יז.) כל פרנס המתגאה על הציבור ומטיל אימה על הציבור, אינו רואה בן תלמיד חכם, ומזה יש לדון דבוודאי המדה טובה היא מרובה, היינו דאם איננו מתגאה אז הוא זוכה לבנים תלמידי חכמים, ובפרט כשהוא עוד מרבה אז ביותר במדת הענוה, דבאותה מדה הוא גורם גם יתרון החכמה לבניו.

(ת) וזהו דאמר יזל מים, היינו דדמיון להזלת המים דזה דרכם (תענית ז.) דזונחין ועוזבין המקום הגבוה ויורדין למקום הנמוך, כן הוא גם כן הנהגת האומה הזו של ישראל, דנוזל "מדליו" היינו מהגבהות, ומהגבהתו למעלה וגדולה, מזה הוא נוזל וזונח ויורד בעצמו למדת הענוה ונמיכות, ועל ידי זה זוכה דיהי' "וזרעו" היינו בניו, "במים" היינו במים של התורה, יהיו "רבים" היינו דיהיו רבים וגדולים וחשובים, דכל המקטין עצמו, שכרו דיהיו לו בנים תלמידי חכמים, נ"ל:

ו) (מ) או יאמר יזל מים מדליו וזרעו

בתלמיד דעת לאדם אם הוא צדיק אזי כשלומד אם התלמיד רק הנגלה, מחמת שבמצפוני לבו אם סוד הדבר, והדיבור נכנס באזן התלמיד, לאחר זמן יעיג התלמיד גם הנסתר, ולא כן בנסתרים, וזהו שי דברים נלבד עד כאן דברי קדושתו. (ב) ואמר מוהרד"ב ז"ל שזהו בסוד הזריעה שעומת הנגלה באדם לאחר זמן ויגדיל ויעשה פרי תבואתה, כן הדבר הזה אצל התלמיד שמונח הדיבור אצלו ואחר זה יגמר עד כאן דבריו. ולמדריגה זו צריך התלמיד להיות בו מדת עמוה שיהי' בו טבע הצומח בעפר, (ג) וזהו ובציר לשון עמוה וזעירות יעיג את זרע בחינת הזרע, כנ"ל:

וזהו יזל (ד) מים עלות התורה יכונה מים סתם. כי יש לדקדק אומרו מים ואחר כך מים רביס. אך מים סתם יכונה העלות, ונסתרות מים רביס. על דרך דבר נדול

תדרש נועם

במים רבים. ויבואר על פי האמרי קדוש של מוהר"י בעש"ט זללה"ה (בפ"י כ"ג ע"ד) דאמר דהרב המלמד לאדם דעת אם הוא איש צדיק, אזי הגם דלומד עם התלמיד רק חלק הנגלה, אבל מחמת דבמצפוני לבו של הצדיק יש גם חלק הסוד דיש בדבר, זה גורם דעל ידי הדיבור דנכנסה לאזנו של התלמיד, על ידי זה יעיג התלמיד לאחר זמן גם חלק הנסתר וסוד דיש בהדבר, אשר לא כן הרשעים, דאם המלמד הוא אדם דשע אזי מקבלים מהם רק חלק הנגלה ורק מה דאמר הרב בפיו בלבד, וזהו הכוונה במה דאמרו רז"ל (ברייתא דאבות נ') בדוד המלך ולא למד מאחיתופל אלא שני דברים "בלבד", היינו דלא הי' מלימוד אחיתופל שום התגלות נסתרות לאחר זמן, עד כאן דברי קדשו.

(ב) ואמר מוהרדו"ב ז"ל דזהו בסוד הזריעה דגם כן זהו דרכו דהגרעין המונח בארץ, הוא צומח לאחר זמן ויגדיל ויעשה פרי תבואה, כן הוא גם כן הדבר הזה אצל התלמיד הלומד מרב הגון, דנשאר הדבר מונח אצלו כמו דבר זרוע, ולאחר זמן יצמח בקרבו ויצץ ציץ להשיג גם סודות הנסתרות אשר בדבר ההוא עד כאן דבריו, הנה מאחר דכל זה בא לפי דנמשל לענין הזריעה בעפר, מובן אם כן דלהגיע למדריגה זו צריך דיהא בהתלמיד מדת הענוה דיהא נמשל לעפר, דרק אז יש בו טבע להיות צומח כמו דהעפר צומח, ורק אז יוכל התלמיד להשיג המצפונות וסודות דהיו בלבו של הצדיק.

(ג) וזהו כוונת הכתוב (ויקרא כו, ה) ובציר ישיג את זרע, דבציר הוא לשון ענוה ובצירות וזעירות וקטנות. ואמר הכתוב "ובציר" היינו דעל ידי דיהי' בבחינת בציר וקטנות, על ידי זה "ישיג את זרע" היינו דאז יגיע להמדריגה הזו דישיג את סודות הדברים, דיהי' בו טבע הצומח, בחינת זרע דטבעו הוא להיות צומח, כנ"ל.

(ד) ועל פי זה נפרש הכתוב יזל מים מדליו, דהנה יש לדקדק מדוע אמר בתחלה סתם מים, ואחרי כן הוסיף לומר מים רבים, אכן יתכן דמים סתם הוא כינוי לנגלות התורה, ומים רבים הוא כינוי לנסתרות וסודות התורה, על דרך דפירשו מאמרם ז"ל (סוכה כח.) דבר גדול מעשה מרכבה, דאמרו דלכן נקרא מעשה מרכבה דבר גדול, לפי דמדברים מגדול דהיא השכינה הקדושה, כן יתכן כאן דתיבת רבים מורה על לשון גדולה וחשיבות, ולכן כל עניני

מעשה מרכבה כו', (כ) וזהו יזל מים סתם מדליו מלדיקים שהם גבוהים במדריגה כשיזל מים סתם על כל זה, וזרעו יש בו סוד הזריעה, במים רבים לעניין עסק הנסתרות שאינו לומד עמו אז על כל זה ישיגם אחר כך בסוד הזריעה, נ"ל מתוק מאד והבן:

וזהו אין (ו) אדם עומד על דעת רבו, רצה לומר על דעת מחשבתו הפנימיות אלא לאחר כו'. וכיינו לאחר זמן בסוד הזריעה:

תדרש נועם

הנסתרות והסודות ראוי להיות נקרא "מים רבים" דהנסתרות מדברים מענין סוד ה' ומעשה מרכבה.

(כ) וזהו דאמר הכתוב יזל "מים" כאשר יזל מים ונגלות התורה "מדליו" היינו מהצדיקים דהם גבוהים במדריגה, אפילו כאשר יזל רק מים סתם ונגלות התורה, על כל זה יבא ויגדום זה דיהי' "וזרעו" היינו דיהי' בדברים האלו סוד הזריעה, להיות אחרי כן "במים רבים" היינו ריצמיח ויעשה פרי תבואה בהתלמיד להשיג ענין עסק הנסתרות וסודות אשר הם במצפוני הצדיק, דגם הדברי נסתרות דהצדיק אינו לומד אותו עם זה התלמיד ישיג התלמיד אחרי כן בסוד הזריעה דצומח לאחר זמן, נ"ל מתוק מאוד והבן.

(ו) וזהו הכוונה במאמרם ז"ל (ע"ז ה:) אין אדם עומד על דעת רבו אלא לאחר ארבעים שנה, רצונו לומר דאינו עומד על דעת פנימית דיש במחשבת רבו הצדיק, להשיג הסודות דיש במה דלמד עמו חלק נגלה, דאת אלה ישיג רק לאחר ארבעים שנה, והיינו דישיג אותה לאחר זמן בסוד הזריעה דמצמיח רק לאחר זמן:

ז) (ז) או יאמר יזל מים מדליו וזרעו במים רבים, יתכן דהכוונה הוא על מצות צדקה, ומים הוא כינוי להשפע, ואמר הכתוב "יזל מים" דהעשירים מזילים ומשפיעים שפע וצדקה "מדליו" היינו ממה דהם שואבים ודולים שפע עשירות, מזה המים וממ‍מונם המה מזילים שפע צדקה לעניים, ועל ידי זה זוכה העשיר דיהיו לו בנים בעלי חכמה וכבוד, דחז"ל דרשו על תיבת כבוד דזוכה לבנים בעלי אגדה דכולם מכבדים אותם, דבעלי אגדה נמשלו (סוטה מ) למוכר מיני סדקית ודברים קטנים, דהכל רצים אחריהם, ולכן מכבדים את הבעלי אגדה, וזהו דאמר הכתוב "וזרעו" היינו דזרעו של זה העשיר המזיל מים ושפע לעניים, "במים" היינו על ידי התורה דנמשלת גם כן למים, על ידי זה יהיו זרעו של העשיר "רבים" היינו גדולים וחשובים ומכובדים וספונים, נ"ל.

(ח) וזהו כוונת הכתוב (תהלים מא, ב) אשרי משכיל אל דל, דמשכיל הוא לשון מפעיל אחרים, ותיבת אל יתכן לפרש לשון בעבור, ואמר הכתוב דאשרי מי דהוא משכיל אחרים, רצונו לומר דאת בניו

או יאמר יזל (ז) מים שמשפיעים, מדליו כם העשירים השואבים שפע עשירות המה יזלו מים שפע לדקה לעניים, ועל ידי זה זוכה לבנים בעלי חכמה וכבוד. וזרעו רז"ל בעלי אגדה שכולם מכבדים אותם מיני סידקית שהכל רצים אחריהם, וזהו וזרעו במים על ידי העשיר. רבים הם חשובים ומכובדים וספונים, נ"ל:

וזהו אשרי (ח) משכיל אל דל, רצה לומר מפעיל שמשכיל את בניו, אל דל בסיבת שנתן מלחמו לדל, נ"ל:

כמדומה שכן בדברי רז"ל, ימלטהו ה', נ"ל:

וזרעו זרע (י) של מים המעשה, לכן כתיב בוא"ו ולא זרעו, (כ) או וזרעו של ישראל המעשה אשר יעשון:

או יאמר יזל (ל) מים מדליו, גם מדליו בשעה שהקב"ה משפיע להם

תדרש נועם

משכיל ומחכים אותם "אל דל" בשביל הדל, היינו על ידי ובסיבת דנתן מלחמו לדל, דעל ידי זה זכה להשכיל את בניו דיהיו בעלי תורה, נ"ל.

(ט) או יתכן לפרש הכתוב אשרי משכיל אל דל, ביום רעה ימלטהו ה', כי כשאין לו לאדם היכולת ליתן צדקה, אז צריך דעל כל פנים יפייס את העני ולדבר על לבו דברים המתיישבים על הלב, ומהו הדברים דמיישבים את לבו של העני, היינו דיאמר לו להעני דהעניות הוא לו לטובה, דעל ידי העניות הוא ניצול מדינה של גיהנם, כמו דעל הכתוב (איוב לו, מו) יחלץ עני בעניו דרשו חז"ל (יבמות קכ:) דהעני נחלץ מדינה של גיהנם בשביל ובעבור עניו, וכן הוא גם בהתיקונים (מז"ת קסה:) דבזה העניות דיש לו הוא ניצול מדינה של גיהנם עיין שם, וזהו דאמר אשרי משכיל אל דל, היינו דטוב ואשרי הוא לו לזה האדם דמשכיל את הדל והעני, דהדל ידע וישכיל ויבין דעל ידי דהוא דל על ידי זה "ביום" היינו לעולם הבא (פסחים ב:) דנקרא יום, "רעה" היינו מהגיהנם דנקרא רעה, וכמדומה דכן הוא בדברי רז"ל (נדרים כב.) דהגיהנם נקרא דעה, ומהרעה הזו "ימלטהו ה'" דיהא ניצול אז מהגיהנם על ידי עניו וצערו, נ"ל.

(י) ואומרו וזרעו במים רבים הכוונה "וזרעו" של המים והשפע, דהוא מעשה הצדקה, היינו שכרו של זה הצדקה יהי' "במים רבים" היינו דיהיו לו בנים גדולים וחשובים בתורה, ולכן כתב וזרעו בו"ו בתחלה, דלפי הפירוש הקדום הי' לו לכתוב "זרעו" בלא ו"ו בתחלה, דאז הוא הבטחה לכל אחד אשר יזל מים ויתן צדקה, דזה יהי' שכרו דיהי' לו זרע חשוב, אבל עכשיו דכתב "וזרעו" הכוונה הוא על זרע ושכר של הצדקה דנותן ומשפיע, השכר לזה הוא דיהיו לו בנים גדולים וחשובים בתורה.

(כ) או יתכן לפרש "וזרעו" זרעו של ישראל היינו המעשה אשר יעשון דמשפיעים צדקה לעניים, כאמור דהמעשה הוא זרע להמחשבה דנקרא אב, ואמר דעל ידי המעשה של צדקה יזכה הכלל ישראל דיהי' להם זרע ובנים "במים רבים" היינו גדולים וחשובים במים של תורה:

ח) (ל) או יאמר יזל מים מדליו וזרעו במים רבים, יתכן הכוונה דאם יהי' יזל מים מדליו, היינו דגם בשעה דהוא בהגבהה וברום המעלה, על ידי דהקב"ה השפיע להם גדולה ועשירות ומדד להם טובה במדה גסה ומרובה, אם גם אז יהיו בבחינת וגדר הזלת מים, אשר זה דרכו של המים לזנוח

אבל כשהתלמידים אומרים דברי תורה משמו של חרכם אחר פטירתו, הנה שפתותיו של חגוף בעולם הזה דובבות, נמצא הוא לומד בכלי חגוף בעולם הזה כמו בחייו, חגם שהוא על ידי דבר אחר, מיקרי עושה מעין מלאכתו ראשונה, חנה ניתוסף שכרו בכל פעם גם אחר פטירתו, ונקרא מחלך (ראה "ספר הסידים" אות תתשעא).

זהו שאמר ליהושע בן יהוצדק (זכריה ג, ז): ונתתי לך מחלכים בין העומדים האלה, והוא כמו שפסק ר' יוחנן בשבת, ניטל העינבל כיון שראוי לחקישו על גבי כלי חרס ועושה מעין מלאכתו על ידי דבר אחר מיקרי כלי. על כן על זה חתפלל דוד: אגורה באהלך עולמים. וזהו שחקפיד ר' יוחנן על שלא אמר ר' אלעזר שמועה מפיו, חבן [צא].

שזוכה לידבק בין הכתות הקדושות האלה. ומי שהוא צדיק ביותר והוא מבני עליה וזוכה לשם ה' זה נקרא "רץ", כי רץ הוא ומגיע למקום שאין שאר יכולין להגיע, ונקראים בערבו מהלכים". ובשל"ה הק' מסכת חולין פרק נר מצוה (בחדורת תשנב - חיפח אות יא) בהג"ה: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה (זכריח ג, ז), מהלכים הן בני אדם, שאינם נולדים בשלמות, רק צריך להיות מהלך משלמות לשלמות, והמלאכים נקראים עומדים, שמתחלת יצירתם הם בשלמות האחרון עומדים במעמדם". וראה גם "מגלה עמוקות" פר' ואתחנן אופן השלישי, ובדרך הדרש: "המלאך נקרא עומד והצדיק נקרא מהלך, כמו שכתוב: ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה - שהוא הולך מדרגא לדרגא". וראה גם "כלי יקר" פר' אחרי יח, ד ד"ה את משפטי: "כי בעולם הזה נקרא חאדם מהלך, שהוא נעתק ממדריגה למדריגה כמו שכתוב (זכריח ג, ז): ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, כי המלאך נקרא עומד, כי הוא עומד במדריגה אחת, אבל האדם נקרא מהלך".

צא. ראה יותר באריכות "בני ששכר" חודשי כסלו טבת מאמר ב אות ג, שמבאר הקשר בין אמירת ההסטרה (זכריח ב, ג ד) בחנוכה לנר חנוכה, כהקדם חאמור מחגמרא (יבמות צו, ב) על מה שהקפיד ר' יוחנן על ר' אלעזר שלא אמר השמועה מפיו, כי זהו שביקש דוד המלך (תחלים סא, ח) אגורה באהלך עולמים, שיהיו שפתותיו דובבות בקבר, ומבאר: "דהנה כתיב (דברים ז, יא): היום לעשותם, ודרשו בו (עירובין כב, א; עבודה זרה ג, א) היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם, ממילא כל מה שהאדם מרבה ללמוד תורה בעולם הזה, אזי יתרבה שכרו לעולם הבא בגן ערן. ובצאתו מן העולם הזה הנה יתרן למיתן שכר כפי רבות תורתו, אבל אין לו עוד קודי שיתרבה שכרו יתר. הגם שבעולם הבא בגן עדן גם כן הנשמות לומדים תורה ומחדשים רזין דאורייתא, אין בזה תוספת שכרו, דהתורה שלומדים בגן עדן בלא גוף של עולם העשיה, הנה אדרבא זה הוא שכר הרוחניי של הנשמת, זוכים לחזות כנעם ה' זיו השכינה כהשגת רזין דאורייתא, ואין על ידי

והנה נר ח' נשמת אדם (משלי כ, כז), וחנה כשנפטר האדם נכבה הנר מן הגוף וחלך למקומו. וחנה בנר חנוכה - חרומז למעלת חתורה - תקנו לחלכה: כבתה אין זקוק לה, כי גם אחר כביית הנר מן העולם הזה, נחשב לו לימוד חתורה מה שהתלמידים לומדים שמועותיו, ושפתותיו דובבות כאילו הוא בחיים, וניתוסף שכרו בכל פעם, כמו שהיה בשעת חדלקת נר חנשמה אצל הגוף, וחבן.

- בני יששכר, מאמר ג, טז -

"מדליקין מנר לנר" - רמז שהמלמד תורה לאחרים מתרבה יותר חשיבותו

איפסקא הלכתא (שו"ע או"ח חל' חנוכה סי' תרעד סעי' א) **מדליקין מנר לנר** (שבת כב, א, דקיימא לן כשמואל דאמר מדליקין מנר לנר).

כיון שחנר מצות רמז לאור תורה, חנה רמז זאת החלכה: מדליקין מנר לנר, כך חיא דרכה

לימוד זה חנספח שכר בכל פעם. רק מה שלומד האדם בהיותו בגוף, ניתוסף שכרו בכל פעם, ועל כן כל ימי חיי חאדם בעולם הזה נקרא מהלך, מה שאין כן בצאתו מן העולם הזה נשאר עומד, שאין לו עור קודי שיתעלה במדריגה בכל פעם ויתוסף שכרו, רק כפי הנספק עליו בעת צאתו, בזה חמעמד נשאר עומד. והנה בגמרא אמרו (שבת נח, ב) על הזוג והעינבל (הוא פעמון שמקשקש ומשמיע קול) שהוא טמא, היינו מקבל טומאה, ואפקא לח מן (במדבר לא, כג): כל דבר אשר יבא באש, אפילו דיבור יבא באש, רש"ל אפילו כלי שאינו ראוי להשתמש רק לדיבור, היינו שמשמיע קול, מיקרי כלי, ואמרו (שם) כשניטל הפנימי המקשקש החיצון, טמא עדיין דעדיין כלי הוא, ואמרו בגמרא למאי חזי, ואמרו שם (נט, א) הוא גם כן אליבא דר' יוחנן לפי המסקנא, שכן ראוי להקישו על גבי כלי חרס, עיין שם ברש"י, ומיקרי עושה מעין מלאכתו חראשונה, הגם שעושה מלאכתו על ידי דבר אחר, מיקרי עושה מעין מלאכתו ושם כלי עליו. נמצא בנידון דידן, הגוף כל מה שמדבר בתורה בעולם הזה על ידי חנשמה חפנימית אשר בתוכו, מוסיף אומץ בכל פעם, אבל כשניטל הפנימית, שוב אינו ראוי לדיבור. וחנה כשתלמידיו אומרים שמועות מפיו הנה שסתותיו דובבות, ומיקרי עושה מעין מלאכתו חראשונה על ידי דבר אחר וכלי מיקרי, נמצא מיקרי בכל פעם שהגוף לומד ממש בדיבור בעולם הזה (כלומר, בעת שהתלמידים אומרים שמועה מפיו) וניתוסף לו בכל פעם שכרו בעולם הבא, ויתעלה בכל פעם דוחו ונשמתו בגן ערן... וזהו שהבטיח ליהושע בן יהוצדק (חנאמר בחפטרת בזכריח שם): ונתתי לך מהלכים - בעולם הבא, היינו חלמידיך בעולם הזה שעדיין הם מהלכים, נתתי אותם לך, היינו גם אתה מהלך על ידם, כשתהיה: בין העומדים האלה, אף על פי כן בשיאמרו תלמידיך המהלכים שמועות מפיך, תהיה גם אתה מהלך ונסוע ממדריגה למדריגה... ומעתה תבין מה שייכות יש לזה הענין להפטירו בחנוכה".

של תורה, מוסיף האדם אומץ בה משכל לשכל, ואפילו אלף שנים יחיה ויבלה זמנו בתורה, בכל שעה ימצא שכל חדש מהמושכל שעוסק.

והנה בכל חכמות כשיתחכם חאדם באיזה חכמה, וחוא יחיד בדבר חכמה חלזו, חנח חוא חשוב. מה שאין כן כשמשכיל חשכל של חחכמה לאחרים, חנח מתרבים חחכמים בדבר חכמה חלזו ויאבד הראשון חשיבותו, כיון שכבר נתרבו החכמים כמוחו. מה שאין כן בחכמת חתורה, אדרבא כל מה שמוסיף תלמידים תתרבה כבודו ותפארתו, ומכל שכן שלא יאבד חשיבותו הראשון, רק כמדליק נר מנר וחראשון אינו חסר כלום, על כן אין חאדם מתקנא בתלמידו בדברי תורה כמו שאמרו רז"ל (סנחדרין קח, ב) בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו.

וזהו דאיפסק לחלכה מדליקין נר מנר וליכא בזה משום ביזוי מצוה (שמדליק קיסם שאינח מן המצוה מנר של מצוח", רש"י שבת שם) ולא משום אכחושי מצוה ("דמיחזי כמאן דשקיל נחורא ושואב קצת מלחלוחית שמנו", רש"י), חבן חדבר.

- בני יששכר, מאמר ג, יט -

במצות חנוכה תקנו מחדרין מן המחדרין - רמז שדברי תורה מולידות בכל עת אור חדש

תנו רבנן מצות חנוכה נר איש וביתו והמחדרין נר לכל אחד ואחד והמחדרין מן המחדרין בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך ובית חלל אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך (שבת כא, ב).

אבאר מה שתקנו במצות חלזו מחדרים, חגם שעל פי חדין יוצאים נר איש וביתו, עם כל זה תקנו מחדרים, ומחדרים מן חמחדרים - מוסיפין וחולכין.

רמזו גם כן מעלת חתורח חרמוזח בנר מצוח חלזו, ומעלת חכמת חתורה על כל שארי חחכמות. דחנח כל חחכמות כששומע אדם איזח מושכל מחכם אחד ונתפס חדבר בשכלו, שוב אין מן חצורך לו לחזור עליח, כי לא יוסיף אומץ בח. מה שאין כן דברי תורח אם שמע איזח שכל מרבו, אם יחזור חוא על לימודו במו פיו, יתוסף בח אור ויתבונן בשכלו עוד איזח מושכל נולד מחשכל חראשון ששמע מרבו.

(בזוהר בראשית (פר' וישב, דף) קצב (עמוד א): **תא** חזי חאי מאן דאסתכל במח דאוליף מרביח וחמי ליח בחחיא חוכמתא יכיל לאיתוספא בחחיא רוחא יתיר [צב]), וכן בכל פעם שחוזר על לימודו יתוסף בשכלו אור חדש, כי דברי תורח חיות חנח, ומולידות בכל פעם אותיות וטעמים חדשים מתוקים מדבש ונופת צופים.

וזהו שתקנו בנר מצוח חלזח חרמוז לתורח: יוצאין בנר איש וביתו, אחד מדליק בשביל כולם, חיינו כמח תלמידים שומעים חלכח מרבם ויוצאים בזח ידי חובת תורתם, כי שומע כעונח (סוכח לח, ב). וחמחדרין נר לכל אחד, חיינו כשחם מחדרים וחוזרים על לימודם, יתוסף אור לכל אחד בפני עצמו, מוליד כל אחד שכליות חדשים ערבים ומתוקים לנפש ולגוף, תתענג הנפש בתוספת אורח, כמו שכתב חרמב"ים (מובא ב"ספרי מגדים" - אשל אברחם ריש חל' חנוכח סי' תער) מי שלא טעם טעם חתרת חספיקות, לא טעם טעם מתיקות מימיו. וחמחדרין מן חמחדרין מוסיפין וחולכין, חיינו רמז בתורח כל מח שחוזר גם על מח שחזר כבר, מוסיף וחולך ומוליד אור חדש.

ולדעת בית שמאי פוחתין וחולכין נמי ניחא, דסבירא לחו דלרמז חזח מחראוי לפחות בכל יום, כי כל שכל שנולד משכל חוא במדריגת עילח ועולל (כלומר, מ"ש ומקבל), וכל עלול פחות מחעילח, על כן יש לרמז בדבר: פוחתין וחולכין, לחורות כי כל שכל מוליד שכל, חבן (כלומר, פוחתין וחולכין נקרא ששכל מוליד שכל, כי חדבר שנולד חוא פחות מחמוליד).

צב. פירוש: מי שמסחכל במה שלמד מרבו וחזאה אותו עם החכמה חחיא שלמד ממנו, יכול להחוסף יותר ברוח ההוא. וראה עוד "בן פורת יוסף" פר' נח דף כג, ד, שמביא בשם הבעש"ט ז"ע, שמביא המשנה (אבות פ"ו מ"ג) הלומד מחבירו ערק אחד או הלכה אחח או אות אחד צריך לנהוג בו כבוד, ומבאר שם "דכשאדם לומד מרב חגון חחורח חיא פרח ודבה אצלו בנורע". ומבואר בארוכה ב"נועם מגדים" פרשת בלק ד"ה א"י יזל מים ע"פ: "יאמר, על פי אמרי קדוש מורינו הרב ר' ישראל בעל שם טוב זללה"ח, כי הרב המלמד דעח לארם, אם הוא צדיק אזי כשלומד עם החלמיד רק הגגלה, מחמת שבמצפוני לבו יש טוב חדבר, והדיבור נכנס באזן החלמיד, לאחר זמן ישיג החלמיד גם הנסתר... ואמר מורינו הרב ר' דב בער (המגיד ממעזריטש) ז"ל שזהו בסוד הזריעה, שצומח הגרעין המונח בארץ לאחר זמן ויגריל ויעשה פרי תבואתה, כן הדבר חזח אצל החלמיד, שמונח הריבור אצלו ואחר זח יצמח עכ"ד".

פריצים וחילולה (יחזקאל ז, כב), כיון שבאו בה פריצים נעשית חולין, דבודאי כששיקצו מלכי יון ימח שמם המזבח לעבורה זרה, בודאי נסתלקה השכינה. וכמו כן האש שירד מן השמים, כדאמרינן ביומא (כא, ב) דבבית שני נמי הוי אש מן השמים, רק סיוע לא מסייע, עיין שם[חפג], ונסתלק אז, אם כן אחר כך כשנעשה הנס, בודאי חזר האש בנס דנרות, וחזרה הקדושה למקומה, ונתחנך הבית[תפד].

וכמו כן ממש בנפשות בני ישראל, דעיקר המקדש הוא אות על אור הקדושה שבנפשות בני ישראל, בדדרשו חז"ל[תפה] ושכנתי בתוכו לא נאמר, רק בתוכם. והיונים טמאו נפשות בני ישראל, ואחר כך נעשו כבריה חדשה, וכתיב (תהלים קב, יט) ועם נברא יהלל, כי בוראי לא לחנם קבעוהו בהלל והודאה (שבת כא, ב), רק לשנה הרגישו בנפשותם האדת הקדושה, ונתמלא פיהם שירות ותשבחות. דכתיב (ישעיה מג, כא) עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו, לכן בכל עת שנפשות בני ישראל מתבררין ונבדלין מתערובות האומות ונעשין מיוחדין לעבודתו יתברך, הם מספרים כבודו יתברך. אחר זה מצאתי ביוסיפון כי בא להם אש על פי נס[תפו]:

בפסיקתא (רבתי ג, א) **ובמדרש נשא** (יד, ז) **דברי חכמים כדרבונות כו'** (קהלת יב, יא) **שיהיה מצות זקנים חביב, עיין שם**[תפז]. והענין הוא, דמצות חנוכה הוא תורה שבעל פה ממש, כדאיתא בגמרא (יומא כט, א) דפורים סוף הנסים, והאיכא חנוכה, ניתן ליכתוב קאמרינן, עיין שם. ולכן תיקנו בהלל והוראה (שבת כא, ב), כי בפה יכולין לעורר הארת הימים והנסים דחנוכה.

ואיתא (שם) בחנוכה מהדרין והמהדרין מן המהדרין, שכפי רוב היגיעה והחיפוש בנס זה, יכולין למצוא בכל שנה התחדשות[תפח], שזה ענין היגיעה בתורה בכח הפה שניתן לבני ישראל, כענין

ח"ב הל' חנוכה סי' שכ"א; מהרש"א שבת כא, ב ד"ה מאי חנוכה. ועי' יוסיפון פרק ב. **[תפג]** עי' שפת אמת יומא לט, א ד"ה בגמ' והיה אש כו'. **[תפד]** ראה בסוף הדיבור ושם הערה תפו. וע"ע לקמן תרנ"א סוף ד"ה פרסומי ניסא. **[תפה]** ראה אלשיך הק' חיי שרה כג, ו; שם תרומה כה, ח ד"ה ועוד יתכן דרך שני; ראשית חכמה שער האהבה פרק ו אות יט; שם שער הקדושה פרק ו אות מט נ. ועי' תורה שלימה שמות כה אות פו. ועי' לעיל הערה טז. **[תפו]** ראה שם סוף פרק כ: ויהודה בן מתתיהו הכהן הגדול וכל עדת החסידים אשר היו עמו באו אל ירושלים, ויהרסו את כל המזבחות אשר בנו העמים העולים, ויטהרו את הבית מגלולי הגוים, ויבנו מזבח חדש, ויתנו בשר זבח עליו, ויערכו עצים, ואש קדושה לא מצאו, ויצעקו אל ה' ויקראו אליו, ותצא אש מן האבנים אשר על המזבח, ויערכו עצים עליה, ויקטירו את זבחם, ויהי האש על המזבח עד הגולה השלישית כו', וידליקו את נרות המערכה על מנורת ה'. ועי' מחדיק ברכה ריש סי' תר"ע. [וראה יוצר לשבת שניה של חנוכה, סידור עבודת ישראל עמ' 645 בהערות מנוסח כת"י: ובאו מצלצלים ושוררים לשיר ולהודות ולשבח, את משרתי עליון להקריב ולזבח, את קרבנם לחנוכת המזבח, מערכת עצים ערכו והאש אין שם, וצוררינו בטלו תמידים וכבו אשם... בשם העונה באש קראו זרידים נחרצים, באבני המזבח הוצא האש ושלהבת העצים, ותאכל את העולה ואת העצים, עומדים שם ראו מופת ותמהו להשתוממה, על פניהם נפלו וידונו השם לדוממה, בעלות הלהב על המזבח שמימה]. **[תפז]** הובא להלן הערה תקנח. **[תפח]** ע"ע לעיל ריש תר"מ.

שאמרו (תגיגה ט, ב) אין דומה שונה פרקו מאה פעמים כו', וזה כח תורה שבעל פה, כשחוזר ושונה וחוזר ושונה - מוצא בה טעמים חדשים[תפט], וזה רמז 'מהדרין':

איתא בגמרא (שבת כב, ב) **מחוץ לפרוכת העדות יערוך כו'** (ויקרא כד, ג), **וכי לאורה צריך, והלא כל מ' שנה לא הלכו אלא לאורו, אלא עדות הוא לכל באי עולם כו', עיין שם.** ותמוה, כמו שהקשו התוספות שם (ד"ה וכי לאורה) דלעולם לאורו אנו הולכין. ויש לפרש הענין, כי המנורה וכל כלי המשכן היו הכל רמזים להמשיך הארות שלמעלה על ידיהן[תצ], אכן באמת דור המדבר אשר עין בעין נראה כו' (במדבר יד, יד), לא היו צריכין לכלים אלו, וכביכול לאורו יתברך היו הולכין בלי אמצעי כלל.

אך השי"ת צוה במלאכת המשכן, להיות עדות לבאי עולם לדורות שהשכינה שורה בישראל, ואדרבה על ידי שדור המדבר היו למעלה מהטבע ממש, נתן להם הקב"ה אלה הכלים כדי שיתקשרו כלים תחתונים באורות עליונים, להיות הכנה לדורות, והמשכן היה הכנה לבית ראשון ושני.

וגם בדורות הללו עדיין נמצא מזה העדות, כמו שכתב הרמב"ן (בהעלותך ח, ב) **על המדרש** (במ"ר טו, ו) **שלך לעולם קיימת** - שהוא רמז לנרות חנוכה[תצא], כי האחרית דבוק בראשית, כדכתיב (קהלת ז, ח) טוב אחרית דבר מראשיתו, ולכן לפי חינוך הראשון במשכן כך נמצא קיים אותו העדות לדורות, ואדרבא עיקר העדות הוצרך בדורות השפלים, כי ברור המדבר היתה התגלות לעין כל:

בענין מה שאומרים להשכיחם תורתך ("על הנסים"), יובן על פי מה שאיתא בזוה"ק סוף פרשת וישב (קצג, ב) ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו (בראשית מ, כג), דמיותר, ופירשו, על ידי שאמר יוסף זכרתני (שם יד), עשה פגם גם בזכירת יוסף, ונפל למדריגת השכחה, עיין שם. וכמו כן נאמר, על ידי שהתערבו בלשונם לפרש להם התורה יונית (מגילה ט, א), כאלו היתה להם שייכות אל התורה[תצב], ומצד זה היו מבטלין הזכירה מבני ישראל, כי 'זכירה' היא דביקות בנפש[תצג].

ובאמת התורה אינה חכמה בעלמא כשאר החכמות, רק היא אלקיות ממש, והיונים ימח שמם רצו לעשות ממנה חכמה בעלמא, וזהו נקרא להשכיחם 'תורתך' דייקא, ולהעבירם מעל חוקי 'רצונך' שהוא עסק התורה לשמה, כמו שהוא רצונו יתברך, ולא לשם חכמה בעלמא, כמו שכתבנו:

[תפט] עי' עירובין נד, ב. **[תצ]** עי' זוה"ק בלק קצב, א: פתח ואמר ועשית שלחן עצי שטים וגו' (שמות כה, כג)... כל אינון מאני קודשא בעא קוב"ה למעבד קמיה לאמשכא רוחא קדישא מעילא לתתא. ועי' תקו"ז הקדמה יג, א. ועי' לקמן תרנ"ד ד"ה הענין: כתיב (במדבר ח, ב) אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, ופרשנו כי העלאת נרות המנורה הוא רק הכנה להמשיך הארה ממנורה טהודה שבשמים. וע"ש סוף הערה תרלה. **[תצא]** הובא לעיל הערה פז. **[תצב]** עי' נד מצוה עמ' יא-יב, הובא לעיל הערה לד. **[תצג]** ראה ליקוטים פרשת זכור ע, א; זכור תרל"ב.

עלת מקפח בכר. כלי מחלין כו יין מן הכר והלמד מכתיב בכל כל כתבו (מנח לף קיט:) נבי רב יוסף מוקר מבי וכפרק יש נוטלין (ביצ לף לב:) נבי יוסף בן יעקב כל מכרם ליה דעליתא הוא כלי כמו מלא הכשלו ולא מהו מעמי: בקונטי מלא מן מלא ליה מאמר הרי זו מוס רבי מקרעה מחבר מוסיפין מחבר מלא מלא מלא

עין משפט
ער מצוה

(ו) ב שבת יא: ע"ש [ב] ב"מ מ: ע"ש [ג] ב"מ מ: ע"ש [ד] ב"מ מ: ע"ש [ה] ב"מ מ: ע"ש [ו] ב"מ מ: ע"ש [ז] ב"מ מ: ע"ש [ח] ב"מ מ: ע"ש [ט] ב"מ מ: ע"ש [י] ב"מ מ: ע"ש [יא] ב"מ מ: ע"ש [יב] ב"מ מ: ע"ש [יג] ב"מ מ: ע"ש [יד] ב"מ מ: ע"ש [טו] ב"מ מ: ע"ש [טז] ב"מ מ: ע"ש [יז] ב"מ מ: ע"ש [יח] ב"מ מ: ע"ש [יט] ב"מ מ: ע"ש [כ] ב"מ מ: ע"ש [כא] ב"מ מ: ע"ש [כב] ב"מ מ: ע"ש [כג] ב"מ מ: ע"ש [כד] ב"מ מ: ע"ש [כה] ב"מ מ: ע"ש [כו] ב"מ מ: ע"ש [כז] ב"מ מ: ע"ש [כח] ב"מ מ: ע"ש [כט] ב"מ מ: ע"ש [ל] ב"מ מ: ע"ש [לא] ב"מ מ: ע"ש [לב] ב"מ מ: ע"ש [לג] ב"מ מ: ע"ש [לד] ב"מ מ: ע"ש [לה] ב"מ מ: ע"ש [לו] ב"מ מ: ע"ש [לז] ב"מ מ: ע"ש [לח] ב"מ מ: ע"ש [לט] ב"מ מ: ע"ש [מ] ב"מ מ: ע"ש [מא] ב"מ מ: ע"ש [מב] ב"מ מ: ע"ש [מג] ב"מ מ: ע"ש [מד] ב"מ מ: ע"ש [מה] ב"מ מ: ע"ש [מו] ב"מ מ: ע"ש [מז] ב"מ מ: ע"ש [מח] ב"מ מ: ע"ש [מט] ב"מ מ: ע"ש [נ] ב"מ מ: ע"ש [נא] ב"מ מ: ע"ש [נב] ב"מ מ: ע"ש [נג] ב"מ מ: ע"ש [נד] ב"מ מ: ע"ש [נה] ב"מ מ: ע"ש [נו] ב"מ מ: ע"ש [נז] ב"מ מ: ע"ש [נח] ב"מ מ: ע"ש [נט] ב"מ מ: ע"ש [ס] ב"מ מ: ע"ש [סא] ב"מ מ: ע"ש [סב] ב"מ מ: ע"ש [סג] ב"מ מ: ע"ש [סד] ב"מ מ: ע"ש [סה] ב"מ מ: ע"ש [סו] ב"מ מ: ע"ש [סז] ב"מ מ: ע"ש [סח] ב"מ מ: ע"ש [סט] ב"מ מ: ע"ש [ע] ב"מ מ: ע"ש [עא] ב"מ מ: ע"ש [עב] ב"מ מ: ע"ש [עג] ב"מ מ: ע"ש [עד] ב"מ מ: ע"ש [עה] ב"מ מ: ע"ש [עו] ב"מ מ: ע"ש [עז] ב"מ מ: ע"ש [עח] ב"מ מ: ע"ש [עט] ב"מ מ: ע"ש [פ] ב"מ מ: ע"ש [פא] ב"מ מ: ע"ש [פב] ב"מ מ: ע"ש [פג] ב"מ מ: ע"ש [פד] ב"מ מ: ע"ש [פה] ב"מ מ: ע"ש [פו] ב"מ מ: ע"ש [פז] ב"מ מ: ע"ש [פח] ב"מ מ: ע"ש [פט] ב"מ מ: ע"ש [צ] ב"מ מ: ע"ש [צא] ב"מ מ: ע"ש [צב] ב"מ מ: ע"ש [צג] ב"מ מ: ע"ש [צד] ב"מ מ: ע"ש [צה] ב"מ מ: ע"ש [צו] ב"מ מ: ע"ש [צז] ב"מ מ: ע"ש [צח] ב"מ מ: ע"ש [צט] ב"מ מ: ע"ש [ק] ב"מ מ: ע"ש [קא] ב"מ מ: ע"ש [קב] ב"מ מ: ע"ש [קג] ב"מ מ: ע"ש [קד] ב"מ מ: ע"ש [קה] ב"מ מ: ע"ש [קו] ב"מ מ: ע"ש [קז] ב"מ מ: ע"ש [קח] ב"מ מ: ע"ש [קט] ב"מ מ: ע"ש [קי] ב"מ מ: ע"ש [קיא] ב"מ מ: ע"ש [קיב] ב"מ מ: ע"ש [קיג] ב"מ מ: ע"ש [קיד] ב"מ מ: ע"ש [קטו] ב"מ מ: ע"ש [קטז] ב"מ מ: ע"ש [קיז] ב"מ מ: ע"ש [קיח] ב"מ מ: ע"ש [קיט] ב"מ מ: ע"ש [קכ] ב"מ מ: ע"ש [קכא] ב"מ מ: ע"ש [קכב] ב"מ מ: ע"ש [קכג] ב"מ מ: ע"ש [קכד] ב"מ מ: ע"ש [קכה] ב"מ מ: ע"ש [קכו] ב"מ מ: ע"ש [קכז] ב"מ מ: ע"ש [קכח] ב"מ מ: ע"ש [קכט] ב"מ מ: ע"ש [קל] ב"מ מ: ע"ש [קלא] ב"מ מ: ע"ש [קלב] ב"מ מ: ע"ש [קלג] ב"מ מ: ע"ש [קלד] ב"מ מ: ע"ש [קלה] ב"מ מ: ע"ש [קלו] ב"מ מ: ע"ש [קלז] ב"מ מ: ע"ש [קלח] ב"מ מ: ע"ש [קלט] ב"מ מ: ע"ש [קמ] ב"מ מ: ע"ש [קמא] ב"מ מ: ע"ש [קמב] ב"מ מ: ע"ש [קמג] ב"מ מ: ע"ש [קמד] ב"מ מ: ע"ש [קמה] ב"מ מ: ע"ש [קמו] ב"מ מ: ע"ש [קמז] ב"מ מ: ע"ש [קמח] ב"מ מ: ע"ש [קמט] ב"מ מ: ע"ש [קנ] ב"מ מ: ע"ש [קנא] ב"מ מ: ע"ש [קנב] ב"מ מ: ע"ש [קנג] ב"מ מ: ע"ש [קנד] ב"מ מ: ע"ש [קנה] ב"מ מ: ע"ש [קנו] ב"מ מ: ע"ש [קנז] ב"מ מ: ע"ש [קנח] ב"מ מ: ע"ש [קנט] ב"מ מ: ע"ש [קס] ב"מ מ: ע"ש [קסא] ב"מ מ: ע"ש [קסב] ב"מ מ: ע"ש [קסג] ב"מ מ: ע"ש [קסד] ב"מ מ: ע"ש [קסה] ב"מ מ: ע"ש [קסו] ב"מ מ: ע"ש [קסז] ב"מ מ: ע"ש [קסח] ב"מ מ: ע"ש [קסט] ב"מ מ: ע"ש [קע] ב"מ מ: ע"ש [קעא] ב"מ מ: ע"ש [קעב] ב"מ מ: ע"ש [קעג] ב"מ מ: ע"ש [קעד] ב"מ מ: ע"ש [קעה] ב"מ מ: ע"ש [קעו] ב"מ מ: ע"ש [קעז] ב"מ מ: ע"ש [קעח] ב"מ מ: ע"ש [קעט] ב"מ מ: ע"ש [קפ] ב"מ מ: ע"ש [קפא] ב"מ מ: ע"ש [קפב] ב"מ מ: ע"ש [קפג] ב"מ מ: ע"ש [קפד] ב"מ מ: ע"ש [קפה] ב"מ מ: ע"ש [קפו] ב"מ מ: ע"ש [קפז] ב"מ מ: ע"ש [קפח] ב"מ מ: ע"ש [קפט] ב"מ מ: ע"ש [קצ] ב"מ מ: ע"ש [קצא] ב"מ מ: ע"ש [קצב] ב"מ מ: ע"ש [קצג] ב"מ מ: ע"ש [קצד] ב"מ מ: ע"ש [קצה] ב"מ מ: ע"ש [קצו] ב"מ מ: ע"ש [קצז] ב"מ מ: ע"ש [קצח] ב"מ מ: ע"ש [קצט] ב"מ מ: ע"ש [קצי

מז כתב הב"ח [ד"ס ומ"ש רמ"א] לומר ולאלמי ולאלמי לאלמי לאלמי, דאמרינן [נמל מלעיל פה, ב] כל שהוא וכן כתו תלמיד חכם אין תורה פוסקת מזרעו לעולם, עכ"ל. ולי נראה דלאלמי היינו יוצאי תלגינו, [וכן מרגוס (במשלי) [בתיוב] ו כ"ל [פסוק מ] ובתיוב כ"ז [פסוק יד] על ולאלמי בגיא ובני בגיא, לכן אין לשנות הנוסחא: **א הכותב.** נראה דוקא בכותב ספרים לעצמו דרך לימודו ומבין מה שהוא כותב, אבל סופר המעתיק ואינו מבקש להבין מה שהוא כותב אין צריך לברך, דאין זה לימוד. ואפילו בכותב דרך לימודו ל"ע, דהא עכ"פ הרהור הוא. ובאגודה [ברכות אימן כה] סיים וכתב ובלבד שלא יכתוב אגרות רשות, וכן כתב התשב"ץ [סימן קנד]. ול"ל דהכי פירושו אע"פ שכותב פסוקים באגרות רשות אין צריך לברך: **ב המהרהר.** דהרהור לאו כדיבור דמי, [ד] עיין סימן ס"ב סעיף ג':

סימן מז

דיני ברכת התורה. ובו י"ד סעיפים:

א [א] (א) ברכת התורה צריך [א] ליזהר בה מאד:

ב [ב] צריך לברך בין למקרא בין למשנה בין לתלמוד [ב] הגה [ג] אין למדרש:

ג (ב) א הכותב [ב] בדברי תורה אף על פי שאינו קורא צריך לברך:

ד (ג) ב [א] המתרהר בדברי תורה אינו צריך [ב] לברך: הגה [ב] [ג] והוא הדין דיכול לפסוק דין אלא נמינת טעם לדבריו:

ה [ד] (ד) ג [ה] אם אינו יודע לברך [ו] יברך אחר [ז] שיודע לברך:

ו (ה) ד [ח] אם אינו יודע לברך [ט] יכוין לצאת בברכה שאומר אחרים:

ז (ו) ה [י] אם אינו יודע לברך [יא] ויש אחר [יב] שיודע לברך [יג] יכוין לצאת בברכה שאומר אחרים:

ח (ז) ו [יד] אם אינו יודע לברך [טו] ואין אחר [יז] שיודע לברך [יח] יכוין לצאת בברכה שאומר אחרים:

ט (ח) ז [יט] אם אינו יודע לברך [כ] ויש אחר [כא] שיודע לברך [כב] יכוין לצאת בברכה שאומר אחרים:

י (ט) ח [כג] אם אינו יודע לברך [כד] ואין אחר [כה] שיודע לברך [כו] יכוין לצאת בברכה שאומר אחרים:

יא (י) ט [כז] אם אינו יודע לברך [כח] ויש אחר [כט] שיודע לברך [ל] יכוין לצאת בברכה שאומר אחרים:

יב (יא) י [לא] אם אינו יודע לברך [לב] ואין אחר [לג] שיודע לברך [לד] יכוין לצאת בברכה שאומר אחרים:

יג (יב) יא [לה] אם אינו יודע לברך [לו] ויש אחר [לז] שיודע לברך [לח] יכוין לצאת בברכה שאומר אחרים:

יד (יג) יב [לט] אם אינו יודע לברך [מ] ואין אחר [מא] שיודע לברך [מב] יכוין לצאת בברכה שאומר אחרים:

מז (א) ברכת התורה צריך ליזהר וכו'. הטעם בב"י [ד"ה מרבינו] בשם הר"ן [מדרש פא, ו ד"ה דבר זה] משום דמינו יוצה דעל ידי הברכה מבורר שעוסק בתורה לשמה, עיין שם בטוב טעם על המאמר מאי דכתיב [ירמיה ט, יא] מי האיש החכם וגו'. ואגב גרדא נזכיר בו מלקינו בסיעתא דשמיא, הכי איתא בגמרא [שם], אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת [א] ולא פירשוהו, עד שפירשה הקב"ה בעצמו שנאמר [שם, יב] ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה, היינו ולא שמעו בקולי היינו ולא הלכו בה, אמר רב [יהודה אמר רב] אלא בראו בתורה תחלה. יש להקשות הרבה במאמר זה, ולהבנת הקיצור לא אכרעם. ונראה שהוא יתברך שאל בכאן ג' שאלות, ורמז בשאלה עצמה את המירוץ השייך לשאלה דרך רמז, וזה הזכיר שאע"פ כן לא ידעו להגיד המירוץ, ועל כן אמר מי האיש החכם ויבן את זאת, דהיינו על עיקר השאלה. שנית, ואשר דבר פי ה' אליו, ר"ל שפי ה' דבר את המירוץ, ואע"פ כן נראה אם יגידה. והנה ג' השאלות היו, הא' על מה אבדה הארץ, ר"ל דוקא ארץ הזאת עכשיו, והלא כבר עברו על גילוי עריות שפיכות דמים ועבודת אלילים ומה נשתנו עכשיו. שנית, על שהתורה אזלה מישראל ונאבדה מהם. ועל כן אמר [שם, יא] נלחמה כמדבר מבלי עוברי, שהתורה נתרוקנה משראל כמדבר שנתרוקנה מכל עובר. והנה המירוץ הוא מרומז בקושיא כמו שאכתוב אח"כ, אלא שלא ידעו לפרש הדבר עד שפירשה הקב"ה בעצמו מה שאמר אבלה, והייו על שהקשה למה לא נחרבה קודם, לפי שהתורה היתה מגנת עליהם כדאיתא בסוטה [מא, ב] תורה מגנת ומצלת מן החטא, אבל אחר שעזבו את תורתי אז נפקדו על מה שכבר לא שמעו בקולי בעבירת גילוי עריות ושפיכות דמים ועבודות אלילים שעשו, וזהו שאמר על עזבם את תורתי ולא שמעו בקולי. ועל השנית דהיינו סילוק התורה, לפי שלא הלכו בה, שהתורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה [ברכות סג, ב], דהיינו שעוסק בפלפול ומשא ומתן של תורה, כמו שכתוב [פורש בהמים בתקומי פרקפא ג, ב] על בתקומי תלבו [ויקרא מו, ג] על מנת שתהיו עמלים בתורה, מה שאין כן בתוסס שלומדים דברי תורה מתוך עונג ותענוג בה, אין התורה מתקיימת אצלם, על כן אמר ולא הלכו בה, ר"ל שלא עסקו בהלכות התורה דרך משא ומתן של פלפול המחייבת להליכה כמו שכתבתי. וזהו שלא ברכו בתורה תחלה, כי הברכה היא לעסוק בדברי תורה דרך טורח דוקא. ומירוץ זה הוא מרומז במה שאמר הקב"ה בשאלה נלחמה כמדבר מבלי עוברי, הן מבלי עוברי הוא מירוץ על קושיא נלחמה כמדבר, דמשום הכי נלחמה התורה כמדבר לפי שהיא מבלי עוברי, ר"ל שלא עסקו בה דרך משא ומתן כמו שכתבתי. נמצא שבקושיא נזכר המירוץ, ולא ידע שום א' עד שעשה הקב"ה פירוש על דברי עצמו. ועל כן אמר בעל המאמר ולא פירושוהו, לא לשון ולא הסיטוהו, אלא לשון פירוש, שלא ידע שום א' פירוש הדברים שיצאו ממנו יתברך. זהו דרך נכון במאמר זה, ומשך ממנו שעיקר מעלת עוסקים בתורה דוקא דרך טורח ויגיעה, ואל זה כוונו בברכה לעסוק בדברי תורה. הבאתי דברים אלו לכאן אע"פ שאינן ענין לחטור זה, מכל מקום נראה לי שהוא פירוש נכון וקרוב לפשוטו במאמר שהביא הטור: **(ב) הכותב בדברי תורה.** לא ידעתי מקור לזה מאין למדו הר"ד אבודרהם [נמצא ב"י [ד"ה בתב ה"ר דוד], ולא פסק [ד] בסעיף שאחרי זה דלא מברכין בהרהור, מטעם דלאו כדיבור דמי כמו שכתב ב"י בסוף סימן זה [ד"ה בתוב המאור], ובכתיבה ליכא אלא הרהור. ואע"ג דכתב רבינו יונה ברים היה קורא [ברכות ג, א ד"ה היה קורא] על ענין אחר בדרך הסופר שמוציא לפעמים תיבות מפיו בשעת כתיבה, מכל מקום בשביל זה אין לברך כיון שאינו ודאי. [ה] ותו קשה לי, דהא לגבי עדות מצינו [יבמות לא, ב; גיטין עא, א] מפיהם ולא מפי כתבם, וכיון דגלי לן קרא דכתיבה לאו כדבור אין לברך עליה, וע"ע. ולענין מעשה ראוי לכל כותב בדברי תורה שיוציא בדאי מפיו קצת תיבות [ו] להגלל מתוך ברכה לבטלה. [ז] אלא שבלאו הכי י"ל כיון שאומר יברך אחר ברכת התורה הוי כלומד דברי תורה. ונראה לי דהך כותב בדברי תורה היינו שכותב או מעתיק ומכוון ללמוד, אז שייך מברך, אבל סופר שמעתיק ספר וכוונתו לעשות פעולה להרוויח ממון, אין לו לברך בתלה, וכן יש ללמוד מדברי אבודרהם עצמו שסיים בלשון זה רק שלא יהא כותב דברי רשות, משמע דהכי קאמר אף שיכתוב איזו פסוקים באגרת שלומים וכיוצא בזה לא יברך, וא"כ הוא הדין נמי שמעתיק למוד הוה כדברי רשות, כן נראה לי: **(ג) המהרהר.** דהרהור לאו כדיבור דמי, ומטעם זה מותר לבטל קרי להרהר בקריאת שמע.

ערך לחם למהריק"ש

מז סעיף א [ברכת התורה]. בגמרא אמרינן שהיא מן התורה, ברכות דף כ"ו [ע"ב]: סעיף ב בסוף [לתלמוד]. הטור כתב ולמדרש ונראה לי שהפוסקים לא כתבו מדרש דבכלל תלמוד הוא ועיין סימן ל':

ביאור הגר"א

מז [א] [סעיף ד] המהרהר כו'. רקיימא לן דלאו כדיבור דמי, כמו שכתבו תוספות [ברכות] (כ"ב) [כ,ב] ד"ה ורב חסדא, וכמו שכתוב בשבת ק"ג א'. וזה סותר [ב] למה שכתוב בסעיף ג' הכותב כו', וכן הקשה הט"ז [ס"ק ב]: [ב] [והגה] והוא הדין כו'. ממה שכתוב בעבודה זרה מ"ר ב' תנא כשיצא כו', ועיין תוספות שם בד"ה תנא כו' פירש דשב"ם כו' ואומר ר"י כו'. וכן כתב הר"ן [עבודה זרה יט, ב ד"ה תנא] בשם יש מפרשים, אלא שכתב לא משום איבה, אלא שבביית האמצעי הרהור מותר, וכל שאינו אומר טעמו של רבר הוי כהרהור, ולכן בכל מקום שמותר להרהור גם זה מותר. וכמו שכתוב לקמן סימן פ"ד בהג"ה וסוף סימן פ"ה [סעיף ב] בהג"ה. אבל כל זה צריך עיון, רכאן מכרך על המצוה, וכי ליכא מצוה בהרהור, והלא נאמר [יהושע א, ח] והגית בו כו', ר"ל בלב כמו שכתוב [תהילים יט, טו] והגיון לבי, וכל שכן לפסוק דין כו', והלא למקרא צריך לברך, וכן כשקורא בתורה בציבור:

ציונים לרמ"א

מז ב) טור: ג) ר"ן [פרק קמא דשבת ל, ב ד"ה מקום], ופרק כל הצלמים [בעמוד אלה יט, ב ד"ה מגלה] כתב דהוי כהרהור:

עטרת זקנים

מז [סעיף א] הצריך לומר ואצאצאינו ואצאצאי אצאצאינו ואצאצאי עמך בית ישראל, וכן נוהגין. הצריך לומר ולומדי (תורתיך) [תורתך] לשמה, כך היא גירסת הר"ף [ברכות ה, ב]. ותמיד תהיה תפילת האב ואם שגורה בפיהם להתפלל על זרעם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מידות טובות. ויכוון מאור בברכת אהבה רבה, (ובכן) [וכן*] בברכת התורה כשאומר ונהיה אנחנו ואצאצאינו כו', (ובכן) [וכן*] בתפילת ובא לציון גואל כשאומר למען לא נגיע לריק ולא נלד לבהלה, בכל מקומות אלו יעשה חפלתו קבע על בניו שיהיו לומדי תורה כו'. ועיין בילקוט [שמעוני] בפסוק [תהילים ל, ג] בטח בה' ועשה טוב וגו' [ומז מתכנן]:

הגהות והערות

מז א) לפנינו בגמרא ליתא למלאכי השרת, ואיתא גילקת הב"ח שם אות ה, וכן גירסת הטור כאן, וכפירוש המיוחס לרש"י שם:

ב) צוין ע"פ המסורת הש"ס בגיעון שם, אך שם מפקוק כמוב אחרן המדה נחלת לבי, ומדמאל יא כתוב ב"פ ומא נאחרן הלבי, ומזמקאל כה, ט כתוב לבי אחרן וגו':

ג) במחזיק ברכה כתב מרן, אך ע"פ סימן רע סי"ב ובמאר הגולה שמקור דברי המחבר הוא מהרמב"ם, ואולי זה כוונת הטע"מ:

ד) תוקן ע"פ אליה רבה ס"ק ג, ומוקפם שנה וד אפרים ומחבר"ם ומס"ג ומק"מ:

ה) במהדורת ויליאלה של"ד כתוב לגמרא, וכן נדפס מהבלומים ויליאלה של"ב ואילך:

ו) וכבר העיר ע"ז הב"י בעצמו בבדק הבית, ע"ש, ויתקן שהט"ז לא ראה כלל אם הבדק הבית:

ז) מקור זה נמצא מדברי מגן אברהם סימן סד:

הגהות רעק"א

מז א) (פ"ז אק"ב) ותו קשה לי דהא גבי עדות. עיין תשובת חות יאיר סימן ט"ז וסימן קל"ד, ומתשובות שב יעקב סימן מ"ע, ומתשובות שבות יעקב חלק ב' סימן קי"ב:

משבצות זהב

תרפב (א) בברכת. עיין ט"ז. בב"י [עמוד תרלו ד"ה כתוב] בחטוף פתח תחת הרי"ש. ויראה, היינו הה"א בקמץ קטן חטוף ושוא ברי"ש, ויהיה שוא נח לתשלום קמץ קטן, ונקרא קמץ פתח בלשון ספרד, ועיין מ"א [ריש הסימן]. וזהו שכתב הט"ז בקמץ, היינו קמץ קטן, והרי"ש בשוא (חסר באפשר מלת קטן בדפוס). אבל אי הרי"ש בחירק, יהיה הה"א בקמץ גדול, כמו בזכריה ה' ח' זאת הרשעה. וסידור תפלה של הרב המדקדק הגדול מוהר"ר זלמן הענא ז"ל אין כעת תחת ידי. ומה שאומרים זדים ביד "עוסקי" תורתך, בספר המגיד שלי כתבתי מזה [ס"ב]. להשכיחם תורתך, דברים שיש בהם טעם וחכמה, על זה היה להם קנאה, על דרך [דברים ד, ו] כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים. אבל להעבירם חוקי רצונך, אדרבה עכו"ם מונין ישראל [רש"י במדבר יט, ב], ואנו עושים לעשות רצון ה' לבד, בלי טעם, אין זה מחמת קנאה, רק זדון לבם, בלי שום שוגג. ואתה ברחמיך הרבים עמדת בעת צרתם, אע"פ שלא הקדימו תפלה לצרה. רבה, נקמת כו', שלא על פי דרך הטבע, רק נס־מפורסם, שהרי מסרת גבורים בחלשים, ורבים במעטים וטמאים ביד טהורים, על פי מה שכתוב בזוהר הקדוש [ז] מפני מה עכו"ם גבורים כו', בודאי על פי נס היה. ומה עשה ה', מרה נגד מדה, הם משנאתם רצו לבטל אפילו החקים שאין בו קנאה, המסרם ה' ביד "עוסקי" תורתך, על דרך ברכת התורה "לעסוק" בדברי תורה, שנצטוינו לעיין ולפלפל בהם על דרך האמת, וכבר אמר החוקר [א] אין שמחה כהתרת הספיקות, מיד הזדים כיד עוסקי תורתך, על דרך עבדי ישמת[ך] [ישעיה סה, יג]. ושם הארכתי: [ב] **(ב) אין.** עיין ט"ז. עיין ב"ש [עמוד תרלו ד"ה ומ"ש רבינו האם], והיינו דשבת ויום טוב דבר תורה קרבן מוסף בהם, וראש חודש נמי, הלכך תקנו להזכיר בתפלה, ומחזירין אותו. מה שאין כן חנוכה כל עיקרו דרבנן, משום הכי אין מחזירין אותו. וקידוש בפת בשבת דבר תורה, וביום טוב יש אומרים דבר תורה ויש אומרים דרבנן, ועיין סימן רע"א [מ"א ס"ק א] ומה שכתבתי שם [אשל אברהם אות ג]. משבצות זהב אות א ריט:

(ג) בששכח. עיין ט"ז. והיינו כמו שכתב באות ה', שאחר גמר התפלה יאמר נוסח זה כשם שעשית כו' כן תעשה: **(ד) אף על פי.** עיין ט"ז. ועיין ב"ח [עמוד תרלו רבוד ראשון ד"ה אך] בזה. ועיין סימן (תרכ"ו) [תרכג] [סעיף ב] וסימן קפ"ח במ"א [ס"ק] י"ב. ולהלכה, חנוכה בשבת בין בתפלה ובין בברכת המזון, אם שכח חנוכה אין חוזר: **(ה) כשם.** עיין ט"ז. ועיין [אשל אברהם] אות ב'. מה שכתב המחבר כשם שעשית, הוא נוסח ספרדים, ועיין לבוש [סעיף ב] ובט"ז ופרי חדש [אות ג]:

תרפג (א) גומרין. עיין ט"ז. עיין סימן תר"ע וב"י שם [ד"ה והטעם] ג' תירוצים. ובגמרא שבת (כ"ב) [כג] [ע"א] נס כל יומא איתיה, היינו שנתחדש כל יום. ועוד טעם חלוק בגרות, ובקריאה נשיא ליום, והוה דומיא דסוכות חלוק בקרבנות, גומרין כל ח' וט'. והוספת הגרות רק למהדרין, ועיקר הטעם (דגר) [דנס] כל יומא כו'. עיין אליה רבה, ומשם יש ללמוד שיר מזמור לאסף אומרים בל"ג בעומר וט"ו שבט וט"ו אב, רק ביום שאומרים הלל אין אומרים שיר מזמור לאסף. ובפורים אומרים שיר מזמור, שיש בה מפלת עמלק, עיין סימן תרצ"ג באליה רבה [ס"ק ס]. ובק"ק פראג אומרים ג"כ בחנוכה, ומדמין זה לזה, יע"ש [אליה רבה כאן]. והכל בו [סימן מד ד. ב] שכתב חנוכה אין אומרים דיש הלל, אם כן פורים אין אומרים הלל [א], וי"ל מגילה הלילא, או רצו לקבוע יום טוב. אבל, בשחרית אין מתפלל דיש הלל, הא [ב] ערבית מתפלל, דמתפלל בראש חדש גם כן ערבית, עיין הלכות ראש חדש [ג], וחנוכה לא עדיף בזה מראש חדש, אע"ג דיש גורסים [שבת כא, ב] וקבעום ימים טובים [ד]. אין אומרים אל ארך אפים בב' וה' בחנוכה, ויהי רצון אחד ספר תורה, מ"א עיין סימן קל"א [משבצות זהב אות טו ד"ה כללא] [ה] ולבוש כאן:

באר היטב

תרפב (א) כשמניע. והוא הדין שיאמר כן בתפלה אחר גמר התפלה דרך בקשה, [ט"ז ס"ק ה]. יש לומר הרשעה בסמוך, כ"י. להשכימם מוחך ולהעבירם מקי וכו', גלגל ממר"ן, שלמי גבורים [ב]מגלה גמורה הגדולה, [מ"ל ריש הסימן]. בזמן בגלא וח"ו, דלא כלבוש שכתב לומר ומחן סוס טלא, ע"ש, ט"ז [ס"ק ה]. ויש לומר שמונה ימי חנוכה אלו להודות וכו', מ"ל [שם]:

תרפג (א) אין. כתב הכלבו [סימן מד ד, ב] אין אומרים שיר מזמור לאסף [מהגלים פנ], לפי שהם כעין יום טוב, מאחר שאומרים בו הלל:

ביאור הגר"א

תרפב [א] [סעיף ג] אין אומרים. עיין תוספות במגילה ד' א' ד"ה פסק, משום דאמרו חכמים כו':

מחצית השקל

בא מרין. ופרי חדש [שם] כתב, מחקי רצונך עדיף: **ראי להודות כו'.** לי נראה שיש לומר ימי חנוכה. מה שכתב י"א, הוא ראשי תיבות ימים אלו, ואין מזכירין חנוכה. ועל זה כתב מ"א דיש להזכיר ולומר מי חנוכה: (ס"ק א) **אף על פי כו'.** מה שכתב דמ"א יש אומרים כשכח כו' כשמגיע להרחמן הוא יאמר כו', כתב באליה רבה [ס"ק ה] הוא הדין כששכח בתפלה יאמר קודם יהיו לרצון. וכתב עוד [שם] בשם תשובת מהר"ם מרוטנבורג [רפוס פראג סימן ג] דאין להזכיר מעין המאורע בחנוכה ופורים בברכה מעין שלש, דאין להזכיר חנוכה ופורים כי אם בהודאה, כמו בהפלה, ובברכה מעין שלש ליכא הודאה. ור"ל, דעל הנסים נמי כולו הודאה. וכן כתב הלבוש סימן ר"ח [סעיף יב]: (ס"ק ב) **אין אומרים כשם (כו').** **ד"א ישאל.** והב"י [עמוד תרלו ד"ה יש] כתב בשם התוספות [מגילה ד, א ד"ה פסק] עוד טעם אחר:

לבושי שרד

(ג) שם **דבר זה אין לו ביאור רחב וכו'.** דהא נמתא מקדימין לשם מדש עמוס דמרקוס הנם אינו מעלה לענין נקדם, כמו שהגיה תפלה מהתוספות והרל"ש:

תרפב (ס) הגה ס"א **יאמר הרחמן יעשה.** עיין בכור שור, שכתב דף כ"ל [ד"ה שם נמרא]: (כ) מג"א ריש הסימן **להודות.** שאומרים וקבעו שמונת ימים אלו: (נ"י) ס"ז פקיה **שאין מבקש צרכיו בשלש אחרונות,** כל"ל:

יד אפרים

תרפב (הגה סעיף א) **יש אומרים כו'.** נראה לי דבראש חדש יאמר זה אחר הרחמן הוא חדש כו', משום דזרי"ר קודם, כדלקמן סימן תרפ"ד [סעיף ג]. ועיין באברהם [עמוד יח לומר ברכי נפשי קודם שיר חנוכת הבית, וזה דלא כמו שכתב בשירי כנסת הגדולה [הגהות סימן תרפא אות א]. ועיין (בלקוטי) פרי חדש [סימן תרפד אות ג ד"ה ומ"ש ומפטיר] שכתב שאין לומר כי אם מזמור שיר חנוכת לבד, ומיתי מירושלמי דשקלים [פ"ח הלכה ה] שיר של שבת ושירה של ראש חודש כו', ע"ש. ועיין בסוכה דף נ"ד ע"ב ובדר"ק:

תרפב (סעיף א) **כל שמונת ימי חנוכה נוסרין את הזהלל.** נ"כ, עיין בטיטורי על המרדכי [ס"ק ל] **מנהגים** [מנהגים פרק ט; המגיד משנה סוכה ה, ג; הטיטור רש הלכות תענית] "וקבעום ימים טובים" ומו לא, ולא גורסים "בהלל והודאה", עיין שם רש"י שם ד"ה ה"ג: ד אות ל: ו) וע"ש בטיטורי טפחות מפסר 3:

ב) נוסף ע"פ לשון שלמי הגבורים שם, וכן מוקן במהדורת דיהרנפסרט מקפ"ל:

ג) **באבודרהם** הנוסח "תולמך", "המוקר", וכן בכנסת הגדולה לא כתב בשם מהרלבש אלא לגבי המ"ם של "המוקרך". ולגבי המ"ם של "המוקרך" מקורו הוא בתרגום מים הלכות תענית סימן כב:

ד) בן בטוב כרוב הדפוסים. ובמהדורת ויטרבו הנוסח "ר"ל להודות", ובגירסא זו יהנו דברי המתלים הנקל ולאה שם פתרון לשמי המיצים ר"ל. ולאה לנוחי שרב והנהגות הגר"ב פרענקל:

ה) **אשנם** כרמ"ל שם הנוסח "הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה בימים הסם". ובכל זו הנוסח כמו כלן, ועיין מקור מים (נכרן):

ו) ב"ב מלגון הלבנו"ב בסימן קלא דז"ל שם, ובחנוכה ופורים טעם ולא אמר על הנסים אין מחזירין אותו, דהוה ליה יומם שאין בשם קרבן מוסף וכו' ובגרסת המוזן מחזירין אותו אם שכח בגרסה, עכ"ל. וע"ש בהגהות המהדיר מספר 9. ועיין גם לשונו בסימן מקפב. מבואר דבסרמ"ל ליה דבתפלה אין מחזירין כלל. ועיין כ"ח שמות פרלו דבור לשון ור"ה לך: ז) תוקן מהמהדורת אמ"ל מקר"ל (פרופס), וכעין זה הגיה לנוסי שרד:

ח) בקבת כמ"ל הנוסח "וזמון":

ט) ב"ב, דמה שכתב שם בשם הרמ"ל בתשובה [סימן מא] והמהה מעה [סימן מא] אינו דוקא לענין פורים ולא בתוכה, ע"ש הנעם. והמעה מעה בענין תוכה [סימן תקלה] הכל רק מה שכתבו כרמ"ם והטור ללאן מחזירין אותו. גם מה שכתב בהמעגל "בהלאתא בגלגלת תעמים וכו'" אין זה דברי המהרש"ל, אלא בשתיכב מדברי הר"מ שהעילו בהמעגל, והוא פליג אמהרש"ל, ע"ש בב"ח:

מ) עיין ספר המגיד מ"ג עמוד קפב:

נ) עיין פלא ג רכא, ג:

יא) עיין מעלי עו, ל ובמלחמות דף שם. ולשון כעין זה אינם גם בבו"ר הרמ"ם סימן ה, ועיין שם במהדורת זו בהערה:

תרפג בהגהות מהדורת אמ"ל מבלבל מ"ל מדע ל"ת מהר, ועיין אמל מרכיבם סימן תקפא אות ו ובנעמים מגדים בהפמ"ג מהגנים אות ז, ובקוף ספסר ד"ה אבל מתפלל: ב) בראה מוחתו ה) עיין נעם מגדים דף

ג) בגמרא שבת כא, ב: ד) בהלכות דלא מדע ל"ת מהר, ועיין אמל מרכיבם סימן תקפא אות ו ובנעמים מגדים בהפמ"ג מהגנים אות ז, ובקוף ספסר ד"ה אבל מתפלל: ה) עיין נעם מגדים דף

אשר קיבלנו החסדים והטובות להפליא, בו בפרק אלו עוברין על רצונו? וכדאי בזיון וקצף! **ובעיני הדבר פשוט, שאם כל ישראל היום הזה, אשר זרע עמלק לטבח יובל, ונפל המן הרע הזה, ראש מבית רשע היו נוהגים בסדר קדושה, והשמחה היתה מקודש"ת לשמים, ויתר היום עוסקים בתורה כל אחד כפי שיעורו. על כן בשכר זה היינו נגאלים גאולת עולם, וימחה זכר עמלק**, כי היום הזה אשר החל לנפול ונפל מהם רב. הן עם ישראל, אם היינו מתאמצים בתורה ומצוות כהיום הזה, רעה תבוא אליהם לזרע עמלק עד כלותם אותם, ובא לציון גואל", עכ"ל. - הרי לנו כמו שנתבאר דעיקר עבודת יום הפורים במלחמת עמלק הוא ע"י הארת היום באורה זו תורה, ע"י גילויי אור צפונות התורה, המתגלים ומתחדשים ע"י הת"ח שבכל דור ודור. [כתבתי כ"ז בעה"י בעצם חג הפורים השתא הדין שנת תשע"א לפ"ק].

בענין חידושי תורה בחג הפסח

גם בחג הפסח, יום אשר יצאנו מחושך לאור גדול, מצינו ענין נכבד לחדש בו חידושי תורה, וכמו שכתב החיד"א בספרו "בתי הנפש" על הגדה של פסח, וז"ל: "ודרך אסמכתא אמרתי להסמיך מה ששמעתי בשם גדול אחד, דהאחרונים יכולים לחדש חידושים שלא נתגלו לראשונים, שעדיין לא הגיע הזמן לגלות החידושים ההם. ואפשר לעשות סימן לזה: פס"ח מצ"ה ומרו"ר, ראשי תיבות: **פה סח חידושים. מראשונים צפונים היו**, ועתה מתגלים רמזים ולאחרונים רשות. ולהיות שאמרו רז"ל: "כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח", **רמז בתיבות "פסח מצה ומרור", שיתן דעתו לספר ביציאת מצרים, ואפשר יזדמנו לו חידושים אשר לא נתגלו לראשונים. ולהיות כי הגאולה העתידה בזכות משה רבינו ע"ה, ואיהו תבע יקרא דאורייתא, ויקרא דאורייתא הוא לחדש תמיד חידושים בתורה, ובניסן עתידין ליגאל, לכן יש יחס בצד מה, רמז הרומז ענין זה בפסח מצה ומרור**", עכ"ל. - ואכן לא בכדי הוא שאין לך דבר בתורה שנתחדשו עליו משך דורי דורות חידושים נחמדים, יותר מהגדה של פסח, וכפי שכתב המלבי"ם בהקדמתו להגדה: **"עשרה קבים של פירושים ירדו לעולם, תשעה נטלה הגדה של פסח, ואחד כל התורה כולה"**, עכ"ל. וב"אמרי אמת" (פרשת השבועות תרכ"ג) כתב בזה וז"ל: "החודש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב, ג), ובכל פסח יש התחדשות. כתיב (קהלת ו, ט): "ואין כל חדש תחת השמש", אולם כשמתייגעין מוצאים התחדשות וכו'. בשם אדוני אבי זקני ז"ל (החידושי הרי"ם): **שבכל שנה מתחדש פירוש חדש על התורה, על יציאת מצרים וכו'**", עכ"ל. [וכיו"ב כתב ב"אגרא דכלה" (דף קפ"ו ע"ב) וז"ל: "הורה הש"י

בזה שסיפור לבנים בכל דור מוכרח להיות הבנת דבר מתוך דבר, כי בהתבונן בכל פעם, ימצא ענין חדש מפלאות תמים דעים, ויבין דבר מתוך דבר", עכ"ל].

וכבר כתב בספר החינוך (מצוה פ"ו, מצוה ספירת העומר) וז"ל: "משרשי המצוה על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל, וכמו שכתוב (ירמיהו לג, כה): "אם לא בריתי יומם ולילה וגו'". **והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה**, וכמו שאמר השם למשה (שמות ג, יב): "וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה", ופירוש הפסוק: כלומר, הוציאך אותם ממצרים, יהיה לך אות שתעבדון את האלהים על ההר הזה, **כלומר שתקבלו התורה שהיא העיקר הגדול שבשביל זה הם נגאלים, והיא תכלית הטובה שלהם. וענין גדול הוא להם, יותר מן החירות מעבדות** וכו'", עכ"ל. - ומבואר בדברי החינוך דעיקר שמחת גאולתנו ופדות נפשנו מגלות מצרים, מטומאתה וערוותה, הוא אך ורק משום קבלת התורה, ועל כן מילתא דפשיטא היא, דבהתנוצצות קדושה עליונה זו דחג הפסח, ניתן לזכות להארה נפלאה בהשגת התורה הקדושה.

בענין חידושי תורה בחנוכה

7 **והנה** גם בחנוכה הוא זמן מסוגל ביותר להארת אור התורה הקדושה, כי נר מצוה ותורה אור, ולהיות בבחינת "מוסיף והולך" בחידושי תורה, וכמו שכתב ב"בני יששכר" (מאמרי חנוכה כללי טעמים) וז"ל: "עוד אבאר מה שתקנו במצוה הלזו "מהדרים", הגם שעל פי הדין יוצאים נר איש וביתו (שבת דף כ"ג ע"ב), עם כל זה תקנו "מהדרים", ו"מהדרים מן המהדרים - מוסיפין והולכין", רמזו גם כן מעלת התורה הרמוזה בנר מצוה הלזו, ומעלת חכמת התורה על כל שארי החכמות, דהנה כל החכמות כששומע אדם איזה מושכל מחכם אחד, ונתפס הדבר בשכלו, שוב אין מן הצורך לו לחזור עליה, כי לא יוסיף אומץ בה, **מה שאין כן דברי תורה, אם שמע איזה שכל מרבו, אם יחזור הוא על לימודו במו פיו, יתוסף בה אור, ויתבונן בשכלו עוד איזה מושכל נולד מהשכל הראשון ששמע מרבו, וכן בכל פעם שחוזר על לימודו יתווסף בשכלו אור חדש, כי דברי תורה חיות הנה, ומולידות בכל פעם אותיות וטעמים חדשים מתוקים מדבש ונופת צופים**. וזהו שתקנו ב"נר מצוה" הלזה הרמוז לתורה: "יוצאין בנר איש וביתו" - אחד מדליק בשביל כולם - חיינו כמה תלמידים שומעים הלכה מרבם, ויוצאים בזה ידי חובת תורתם, כי שומע כעונה. **"והמהדרין נר לכל אחד" - היינו כשהם מהדרים וחוזרים על לימודם, יתוסף אור**

עשות פרי

לכל אחד בפני עצמו, מוליד כל אחד שכליות חדשים ערבים ומתוקים לנפש ולגוף, תתענג הנפש בתוספת אורה, כמו שכתב הרמב"ם: "מי שלא טעם טעם התרת הספיקות לא טעם טעם מתיקות מימיו", והמהדרין מן המהדרין מוסיפין והולכין - היינו רמז בתורה, כל מה שחוזר גם על מה שחזר כבר, מוסיף והולך ומוליד אור חדש", עכ"ל. - וכן **כתב ב"שפת אמת"** (פרשת שמות תרמ"ז) וז"ל: "ואיתא בחנוכה: מהדרין והמהדרין מן המהדרין (שבת דף כ"ו ע"ב), שכפי רוב היגיעה והחיפוש בנס זה יכולין למצוא בכל שנה התחדשות, שזה ענין היגיעה בתורה בכח הפה שניתן לבני ישראל. כענין שאמרו (תענית דף ע' ע"ב): "אין דומה שונה פרקו מאה פעמים כו'", **וזה כח תורה שבעל-פה כשחוזר ושונה וחוזר ושונה - מוצא בה טעמים חדשים, וזה רמז מהדרין**", עכ"ל.

וכתב ב"פרי מגדים" (או"ח משבצות זהב סימן תרפ"ב): "ומה שאומרים זדים ביד "עוסקי" תורתך, ב"ספר המגיד" שלי כתבתי מזה. **"להשכיחם תורתך" - דברים שיש בהם טעם וחכמה, על זה היה להם קנאה, על דרך** (דברים ד, ו): **"כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וכו'"**. ואתה ברחמיך הרבים עמדת בעת צרתם וכו', ומה עשה ה', מדה נגד מדה, הם משנאתם רצו לבטל אפילו החוקים שאין בו קנאה, **מסרם ה' ביד "עוסקי" תורתך, על דרך ברכת התורה "לעסוק" בדברי תורה, שנצטוינו לעיין ולפלפל בהם על דרך האמת** (וכמבואר בסי' ז' לתרת פי' מ"ז), **וכבר אמר החזקר: "אין שמחה כהתרת הספיקות", מיד הזדים ביד עוסקי תורתך וכו'"**, עכ"ל. - והמבואר בדברי הפמ"ג, דעיקר נס חנוכה בא לידי ביטוי בנצחונם של עוסקי תורתך, הם המה המעיינים ומפלפלים בעומקה של הלכה על דרך האמת, מיד הזדים שזממו להשכיחם תורתך, ולפגום בחיבור של כלל ישראל בעצמיותם בקדושת התורה. וכמו שכתב המהרש"א בע"ז (דף י"ט ע"ב) דעיקר זכרון הלימוד הוא דווקא כשהתורה נעשית קנין בנפשו ונקראת "תורתו", ורק על ידי שהתורה מאירה בפנימיותו של האדם, ואינו כחכמה חיצונית מן השפה ולחוץ ח"ו, אזי זוכה לסייעתא דשמיא לאוקמי גירסא, וגם להיות בבחינת "מוסיף והולך" בגילוי אור הסוגיא ע"י חידושי תורה שמחדש בה כמעיין המתגבר, וזהו עיקר אורה של תורה, כאשר מתוך חשכת הספיקות מבצבץ אור חדש על הסוגיא, כמאמר החכם שאין שמחה כהתרת הספיקות.

חידושי התורה מעלים זכרונינו לטובה בראש השנה

הנה כתב ב"אור תורה" (אות י') לרבי יצחק אייזיק חבר זצוק"ל, וז"ל: "**ועשרה זכרונות הם נגד חידושי תורה שישראל מחדשים בכל עת שנכלל בי' הדברות, ועל ידי זה**

עשות פרי

הם נזכרים לזכות ביום הדין, ועל ידי זה הוא יתברך עומד מכסא דין, ויושב על כסא רחמים, כי הוא במעיים, כמו שנאמר (ירמיה נא, יט): "על כן המו מעי לו רחם ארחמנו לו", וכמו בבריאת אדם הראשון בראש השנה, כמו שאומרים (מתוך תפילת רש"ש הפייטן): "זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון", שאז כל הבריאה בכלל, כמו כן הוא בפרט בכל שנה ושנה, מתחדש הבריאה בכללו, ולכן אז הוא הדין לכל באי עולם, וכל ראש השנה הוא תחלת מעשיו יתברך כמו ביום ראשון ממש. גם רמז מה שנאמר (במדבר י, ט): "ונושעתם מאויביכם", כמו שכתבתי למעלה, **שהתורה היא תשועה לנגד השונא, שהוא היצר הרע, ולכן צריך לזכור זכות התורה, ועל ידה הם נושעים מהאויב**", עכ"ל. - הרי לנו דעיקר רחמי השי"ת מתעוררים מכח חידושי התורה שישראל מחדשים בכל עת, ועל כן מה טוב להתחזק בענין זה ביום הדין, ובזכות זה ירחמינו ה' ויפקדנו בפקודת ישועה ורחמים.

וכתב הגה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זצוק"ל בספרו "נוצר חסד" על אבות (פ"ה מ"ב) וז"ל: "אקיים מצות כיבוד אב, מכבדו במותו, ואעתיק מה שכתב אבי הגאון הקדוש צדיק יסוד עולם מוהר"ר אלכסנדר זצ"ל, בספרו הנחמד "זכרון דברים" וכו', על פי מה ששמעתי אחד קדוש מדבר מוה"ר שמעון מדאברמיל: **"לגולה עמוקות בדין" - כשהקב"ה רואה ח"ו דינים על ישראל ומקטרגים, מתחיל לגלות רזין דאורייתא והדינים בטלין**. ואמר מורי ורבי אחי הקדוש מוהר"ר צבי [מזידיטשוב]: "גּוֹלֶן בַּבָּשָׂן לְמָנְשֶׁי" (דברים ל, מג) - אם רואה הקב"ה שהשכחה והדינים והקטנות מתגברין על ישראל כמו "נשני אלהים" (בראשית מא, נא), אז הקב"ה ברוב רחמיו מגלה נו"ן שערי בינה, סוד "בשן", ואז הדינים נמתקים וכו'. **והנה הבנתי מדברי קדשו של אחי, שדוקא על ידי פנימיות התורה ונמתקין הדינים, ואנכי לא כן עמדי, רק כשמחדש איזה דבר בגמרא ופוסקים גם כן ונמתקין הדינים, דהקב"ה חדי בפלפולא, ונמתקין הדינים וכו'**", עכ"ל.

בענין מעלת חידושי תורה בענינא דיומא

וזהו זאת מודעת, כי מלבד השפעת קדושת השבת והמועדות בכללות על גילוי אור חידושי תורה, הרי שאם הוא מחדש בענינא דיומא, שאז יומא קגרים, להשפיע ביתר שאת שפע אור גדול של חידושי תורה, הנוגעים במיוחד לענינא דיומא. וכדאיתא בעירובין (דף נ"ד ע"ב): "רבי זירא אמר מהכא (משלי טו, כג): "שמחה לאיש במענה פיו ודבר בעתו מה טוב", אימתי שמחה לאיש - בזמן שמענה בפיו. לשון אחר: אימתי שמחה לאיש במענה פיו - בזמן שדבר בעתו מה טוב", ע"כ. ופירש רש"י שם וז"ל: "אימתי

פרק לה

קל, אנשים ירוצו ברחובות מגוננים על עצמם בשלל מטריותיהם, מטמינים את ידיהם עטורות הכפפות בכיסי המעילים, וחרדים מן הצינה, אך רבנו עוסק גבוה גבוה מעל למרומי העבים. בתורת האמת. בחיי הנצח.

כדי להינצל מפני רוחות הפרצים שנשבו במרפסת, היה העלם השקדן מתכסה בשמיכה או מעיל, וממשיך ביתר עוז בלימודו, משפשף את ידיו בהנאה מחומם של כבשונות הסוגיא. יושב הוא אל מול הגמרא, ופניו קורנות באושר. גם כאשר ברחובות קוד אימים, אש התורה מתגברת בשלהבות ענק, ומפיצה חום נעים.

בני משפחתו נזכרים כי כאשר היה מתחדש לו חידוש, או כאשר היה רוצה לכתוב תשובה בהלכה, היה מניח את הדף על חתיכת פורמייקה וכותב. ואגב, שם זכה לחבר את רוב פרי ביכוריו "תפלה למשה"[43]. אכן, תורה שלמד באף, היא שעמדה לו.

לימוד בקול

באחד משיעוריו, עמד רבנו על חשיבות השמעת הלימוד בפיו אפילו כשאדם לומד לעצמו, וסמך את דבריו על הפסוק "ונשמע קולו בבואו אל הקודש". ולא כמו אנשים שבדברי תורה הם רק מאזינים ולא משתתפים בשיעור, ואילו במילי דעלמא, רואים אותם קופצים ועומדים בראש המדברים... והוסיף שכאשר אדם משמיע לאוזניו, מבין היטב ואינו משכח, וכך גם מקיים את המצוה גם בעיניים גם באוזניים וגם בפה, וכידוע שכל פעולה של מצוה שאדם עושה באחד מאבריו, מקבל באותו איבר חיות, שפע וקדושה רוחנית[44].

---

43. כך כתב בהקדמתו לספר, שאת רוב התשובות חיבר בבית חוריו.

44. וכך אמרו בגמרא בעירובין (נ"ג ע"ב): ברוריה אשכחתיה לההוא תלמידא דהוה קא גריס בלחישה. בטשא ביה [בעטה בו. רש"י], ואמרה ליה לאו הכי כתוב (שמואל ב') "ערוכה בכל ושמורה", אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת, ואם לאו אינה משתמרת. אמר ליה שמואל לרב יהודה, שיננא פתח פומך קרי, פתח פומך תני, כי היכי דתוריך חיי ותתקיים בידך, שנאמר (משלי ד') "כי חיים הם למוצאיהם", ולכל בשרו מרפא, אל תקרי "למוצאיהם" אלא "למוציאיהם" בפה.

21

פרק ל"ט

חזרה

הדור הדור ואל תצטרך לפלדור
(הובא בפרי חדש יו"ד סי' ס"ח בשם מדרש)

לשמור על קשר

אחד הדברים המשמרים ביותר את הלימוד, הוא החזרה על החומר הנלמד. את שינון החומר שוב ושוב ראה רבנו כחלק חיוני ביותר בלימוד התורה, חלק שאי אפשר בלעדיו. כזה שחכמינו הגדירוהו כזורע תבואה, טורח בה במשך חדשים, אך בסוף אינו קוצר את פרי עמלו... ועל כן בכל עת, מדבר היה על לב התלמידים אודות חשיבות החזרה ומעודדם לבל יקוצו מלשנן את תלמודם.

את הצורך בחזרה ושינון הלימוד, המשיל פעם כך: "שני חברים היו בקשרי ידידות קרובים, ויום אחד היה עליהם להיפרד איש מעל רעהו וללכת איש לדרכו. מה יעשו כדי להמשיך לשמור על קשר? אחת לתקופה מרימים טלפון, שולחים מכתב וכדומה. מה קורה כשלא עושים כן? הקשר מתנתק. כך גם בלימוד התורה. לאחר שלומדים נושא, לפרקים צריכים לחזור עליו - אחרת הקשר מתנתק ושוכחים את אשר לומדים".

מלבד התועלת של זכרון הלימוד, טען רבנו כי על ידי שחוזר הלומד ומשנן את לימודו פעמים רבות, הדברים נחקקים בראשו, והוא מגיע למצב שמתחדשים לו חידושים בקלות. לפתע הוא מגלה רבדים חדשים, ואז מוחו נותן פריו והוא מגיע לחידושים נפלאים. ואילו להיפך, מי שאינו מצליח לחדש בלימוד, הסיבה לכך בדרך כלל היא מפני שאינו חוזר.

בתורתך
פרק הדרכה לאינני לימוד תורה
מתוך משנתו של הגאון הרב
מרדכי הרב מאיר לוי צדוקים
הרה"ג רי זלבניר בן ס"ל

שלה הקדוש

רמוזים כל השלשה במלת 'נר'. ובברכה שניה הוא ייחוד שני — 'הוי"ה אלהים', ובברכה שלישית 'הוי"ה אדני'. ואמנם תכוין תחילה להמשיך אליה שלשה שמות 'ע"ב, ס"ג, מ"ה', גימטריא ק"פ. הענין להדליק כי הוא סוד 'פ"ק', ולכן תמשיך אליה השלשה שמות הנזכרים 'ע"ב, ס"ג, מ"ה'. ועל ידיהן תדליק ותעש נר חנוכה, ואז תתיחד בשלשה יחודים שהם גימטריא 'נר'. ותכוין לשם קדוש 'נחל', שהוא ראשי תיבות ל'הדליק נ'ר ח'נוכה, והוא המשכת אור העליון של הכינה, אל זעיר אנפין, כדי שיוכל להתייחד עמה בשלשה ייחודים הנזכרים ביחור הנזכר. ולכן תכוין, כי נחל הוא סוד שם 'מ"ה', ובתוכו שם 'אהי"ה' פשוט כפול כ"ו שהוא סוד 'דם האדם' כמבואר אצלינו. אם כן תכוין להמשיך משם 'ס"ג' אל הנוקבא. וזהו 'חנוכה' שהוא 'ס"נ וכ"ו' שלו היא גימטריא 'חנוכה'. ותמשיכם אל המלכות. אחר כך בברכה שניה, תכוין במלת 'שעשה' שהוא 'ש"ע ש"ה', ופירושו 'ש"ע' הוא שני פעמים 'אלף למד' גימטריא 'ש"ע', שהם הארות פנים העליונים מסוד 'ס"ג', למתק שם 'אלהים' במילוי 'יוד"ין , שהוא 'ש', ועם האותיות גימטריא 'ש"ה', וזהו 'שעשה'. עד כאן מצאתי, והם דברי אלהים חיים. גם כתבתי דברים יקרים מענייני חנוכה בפרשת וישב, שים עינך עליהם.

סודות הברכות, וקריאת שמע, ותפילה של חול, וראש חודש, ושבת, וימים נוראים, הם מים שאין להם סוף. ומי יכול לבארם אם לא די מדוריה עם בשרא לא הוי. מכל מקום מהדביקות העליון הוא לאחוז כהם, כפי אשר יד שכלו מגעת. על כן אכתוב קצת מהקצת ממה שחנני ה' מפי סופרים, ומפי ספרים, ועם תוספות מעט נופך משלי, והיה ה' אור לי. והכינותי לעשות על התפלה חבור, לצורך יחיד וצבור, ויהיה נקרא בפני עצמו. וזה שמו: 'שערי השמים'.

כי בידיעת סודות התפילה עולה היא למעלה, דרך שער השמים. וכן תיבת 'השמים', שמי בקרבו, חושבניה דדין, כחושבניה דדין.

נשלם פרק תורה אור

פרק דרך חיים תוכחת מוסר

קנב. תוכחת מוסר לחנוכה. יחשוב שעיקרו נתקן להלל ולהודות להשם יתברך, על כי היוונים חשבו לבטל תורה ומצוות. אם כן הימים הקדושים האלה, ראוים ביותר להתמדת תורה מבשאר הימים, כי תלמור תורה נגד כולם (פאה פ"א מ"א). ובעוונותינו הרבים, רוב העולם נוהגים בהם ביטול תורה, והולכים אחר ההבל. ומה שרבותינו הקדמונים פסקו ישיבה בימים ההם, עשו בשביל הנערים שיחזרו, ויחזרו על תלמודם מה שלמדו, שיהיה שגור בפיהם. על כן השומע ישמע ויתעורר בימים ההם ביתר שאת בתורה ובמצוות.

קנג. תוכחת מוסר לתפילה. זה לשון הרוקח (בהקדמת הרוקח לספרו): כשאתה עומד בתפילה, אמור: מה אני ספון לתת עטרה למלך הכבוד, ולהזכיר שמו הגדול, וילבש חרדה, כשם שאמר אברהם 'הנה נא הואלתי לדבר אל אדני ואנכי עפר ואפר' (בראשית יח, כז). הלא בני מעלה ירעדו ויבהלו מפניו, וסכיביו נשערה מאד. אף אני קרוץ מחומר, לא בינת אדם לי, נבזה בחיי ונמאס במותי, אקרע סגור לבי, ואבוא פתחיו ביראה וענוה, כי בכל מקום שמצינו גדולתו מצינו ענותנותו, כרכתיב (ישעיה נז, טו) 'מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח'. על כן בעוד רוחך בתוך נדנה, חשוב ביראת בוראך. גול על ה' מעשיך, ויכונו מחשבותיך, עכ"ל. על כן יעזוב דרכו הרעה ויכניע רום לבבו. ובזה יקיים 'עבדו את ה' ביראה'. ואחר כך יחשוב בגדולת רוממות הבורא יתברך שמו ויתעלה זברו בטוב לב, ובזה יקיים 'עבדו את ה' בשמחה'.

קנד. עוד לשון רוקח: קדש עצמך ומחשבתך, וחשוב היחוד במי אתה בוטח, ולמי תעבוד, מי רואה בך, מי יודע מחשבותיך ומעשיך, ולמי תשוב רוחך, כי כל לבבות דורש ה', וכל יצר מחשבות מבין, אם תדרשנו, ימצא לך.

קנה. כתב הטור (או"ח סימן צ"ח): כן היו עושים החסידים ואנשי מעשה, שהיו מתבודדים, ומכוונים בתפילתם, עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות, ולהתגברות רוח השכליות, עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה, עכ"ל. עוד יעשה אדם המצאה שיכריח את עצמו לבוא לידי בוונה בכל תיבה ותיבה. יעשה מוסכם, כשיזכיר אח השם, שיזכרנו באימה וביראה וברתת וזיעה, ויכוין אל קריאתו ואל כתיבתו, כמו שכתב הטור סימן ה'. וידעדו כל אבריו, כמו שכתב הרוקח (הלכות תשובה סימן כ"ה), וזה לשונו: ויזהר כשמברך הברכות, את שם ה' אלהיך תירא, בהזכרת שמו ידעדו כל אבריך, ליראה את השם הנכבד והנורא הזה, עבדו את ה' ביראה, וכן כל שמותיו הקדושים, עד כאן. ומי שאינו עושה מוסכם בן, נמצא הוא מורד באדונו, ממלק את היראה, ראוי ליקבר בחיים. ואז כשזה הדבר יהיה אצלו מוסכם קיים, אז בהברה צריך לזרוק כל מחשבות חוץ מכל תיבות התפילה, דאם לא כן יהיה מחשבתו חוצה, נמצא כשבתוך התיבות יבא הזברת השם, ישבח מלכוון בו, ויעבור על הנזכר לעיל, וערום יעשה ברעת.

קנו. זה־לשון ספר חסידים (סימן מ"ו): לא יעשה באדם העושה דבר במנהג, ומוציא דבריו מפיו בלא הגיון הלב. ועל דבר זה חרה אף ה' בעמו, ושלח עכרו ישעיהו ואמר: 'יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלמדה' (ישעיה כט, יג). אמר הקדוש ברוך הוא לישעיה: ישעיה, ראה היאך מעשה בניי שאינו אלא לפנים, ומחזיקין בי כאדם הנוהג ומחזיק מנהג אבותיו, ולא בלב שלם. מנקין ידיהם ומברכין על נטילת ידים, ובוצעין ומברכין ברכת המוציא, שותין ומברכין, כמו שהדבר שגור בפיהם. אך בעת שהן מברכין אינן מכוונין לברכני. ועל כן חרה אף ה' בעמו, ונשבע בשמו הגדול, לאבד חכמת החכמים היודעים ומברכין אותו כמנהג, ולא בכוונה, עד כאן.